

Peace through Proliferation

Rethinking Nuclear Deterrence in an Unequal World

Seyed Yasser Jebraily*, **Ruhollah Solgi****
Behnam Goodarzi***, **Mohammad Mahdi kheirjo******

Abstract

This article, challenges the fundamental assumption of the global non-proliferation regime, that limiting the spread of nuclear weapons leads to peace, and argues instead that nuclear deterrence is the most effective mechanism for preserving national sovereignty and preventing war. Drawing on realist theory, deterrence models, and extensive comparative analysis of case studies, this research shows that non-nuclear-weapon states have been vulnerable to foreign intervention, regime change, and coercive diplomacy. In contrast, nuclear-weapon states have been able to deter foreign aggression. Moreover, competing nuclear powers have consistently avoided full-scale war. These patterns suggest that nuclear weapons, even among adversaries, induce caution and strategic restraint, making deterrence a stabilizing force. Using a comparative qualitative methodology, combining process tracing, dynamic analysis, and comparative qualitative analysis, this paper examines the mechanisms linking nuclear power to peace and strategic immunity. From a theoretical perspective, it introduces the concept of “proliferation justice,” a

* Assistant Professor of Islamic Civilization Studies, Institute for Humanities and Cultural Studies, Tehran, Iran (Corresponding Author), syjebraily@ihcs.ac.ir

** Assistant Professor at the Department of Political Science, Institute for Humanities and Cultural Studies, Tehran, Iran, r.solgi@ihcs.ac.ir

*** Ph. D. Student in Political Science, Institute of Humanities and Cultural Studies, Tehran, Iran, b.goudarzi@ihcs.ac.ir

**** PhD student in Culture and Communication, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran, M_kheirjo@acear.ac.ir

Date received: 09/09/2025, Date of acceptance: 17/05/2026

framework that critiques the structural inequality embedded in the Nuclear Non-Proliferation Treaty (NPT) and advocates for regulated, threat-based access to nuclear deterrence for vulnerable states. Ultimately, the paper argues that peace is achieved not through disarmament or normative consensus, but through the credible threat of retaliation.

Keywords: Nuclear deterrence, non-proliferation regime, nuclear weapons, proliferation justice, NPT.

Introduction

Since the beginning of the nuclear age, the international security order has been built upon the assumption that limiting the proliferation of nuclear weapons is a necessary condition for preserving global peace and security. This normative logic -embodied most prominently in the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (NPT) and the safeguards system of the International Atomic Energy Agency (IAEA)- has shaped global nuclear governance for more than five decades. According to this dominant perspective, reducing the number of nuclear-armed states and preventing new actors from acquiring such weapons lowers the risks of war, miscalculation, and escalation.

However, contemporary empirical evidence reveals a growing gap between this normative logic and the realities of international politics. Numerous non-nuclear states -including those fully compliant with non-proliferation commitments- have experienced military intervention, regime change, and coercive diplomacy. In contrast, nuclear-armed states, even under conditions of isolation, hostility, or violations of other international norms, have largely avoided full-scale war and direct external intervention. Moreover, rival nuclear powers have consistently refrained from engaging in total war against one another.

These recurring patterns raise a fundamental question: Has the non-proliferation regime genuinely produced peace, or has it reproduced a form of structural inequality within the international security system?

This article challenges the foundational assumption of the global non-proliferation regime -that restricting nuclear weapons leads to peace- and instead argues that nuclear deterrence constitutes the most effective mechanism for preserving national sovereignty and preventing war. The study advances a central hypothesis: nuclear deterrence, rather than disarmament or non-proliferation, is the

primary factor preventing large-scale war and external military intervention in the contemporary international system.

Theoretically, the article introduces the concept of “Justice in Proliferation”, a framework that critiques the structural inequality embedded in the NPT and defends regulated, threat-based access to nuclear deterrence for vulnerable states.

Materials and Methods

This research employs a qualitative and comparative methodology grounded in structural realism, nuclear deterrence theory, and institutional critique of international regimes. The analytical framework assumes that in an anarchic international system, security is determined primarily by power balances and cost–benefit calculations rather than by legal norms or moral consensus.

Methodologically, the study combines:

- Process tracing to identify causal mechanisms linking nuclear capability to security outcomes
- Comparative dynamic case studies
- Qualitative Comparative Analysis (QCA)

Data were collected from official documents, historical records, international relations scholarship, and documented case studies.

The empirical analysis compares the experiences of non-nuclear states -including Iraq, Libya, Ukraine, Syria, and Afghanistan- with patterns of interaction among rival nuclear powers. The conceptual model defines:

- Independent Variable: Nuclear capability
- Intervening Variable: Credible nuclear deterrence
- Contextual Variable: Structural inequality within the international system and the NPT regime
- Dependent Variable: War, military intervention, or preservation of peace

The model posits that possession of nuclear weapons increases the cost of external intervention to prohibitive levels, thereby generating strategic immunity.

Discussion & Result

The findings reveal a consistent empirical pattern:

1. Non-nuclear states, even when fully compliant with non-proliferation obligations, have remained vulnerable to coercive diplomacy, foreign intervention, and regime change.
2. Nuclear-armed states have demonstrated a significantly higher degree of strategic immunity, effectively deterring direct military aggression.
3. Rival nuclear powers have systematically avoided full-scale war, exhibiting strategic caution and restraint even in periods of severe crisis.

These patterns suggest that nuclear weapons -even among adversaries- induce caution and strategic self-restraint, transforming deterrence into a stabilizing force. The evidence challenges the normative assumption that disarmament inherently produces peace. Instead, peace appears closely associated with the presence of credible retaliatory capability.

Furthermore, the institutional structure of the NPT has created a formal security hierarchy distinguishing between “nuclear-weapon states” and “non-nuclear-weapon states.” This differentiation has contributed to structural inequality, wherein strategic immunity is concentrated among recognized nuclear powers. The continued modernization of nuclear arsenals and limited progress toward disarmament reinforce this asymmetry.

The concept of Justice in Proliferation emerges as a theoretical contribution aimed at addressing this imbalance. It argues that under conditions of structural inequality, denying vulnerable states access to credible deterrence may perpetuate insecurity rather than reduce it.

Conclusion

This study concludes that peace in the contemporary international system is achieved not primarily through disarmament or normative consensus, but through credible threats of retaliation. Nuclear deterrence functions as a powerful mechanism for preserving sovereignty, preventing external intervention, and reducing the likelihood of full-scale war between major powers.

While the global non-proliferation regime seeks to limit the spread of nuclear weapons in the name of peace, empirical patterns suggest that strategic stability has been more closely associated with deterrence than with disarmament. The findings call for a critical reassessment of the structural inequalities embedded in the current

regime and invite further theoretical and empirical debate on the relationship between nuclear capability, justice, and peace in international security.

Bibliography

- Ahmed, A. (2017). The philosophy of nuclear proliferation/non-proliferation: Why states build or forgo nuclear weapons. *Trames: A Journal of the Humanities and Social Sciences*, 21(4), 371–382.
- Ali, M., Mustafa, G., & Ahmad, F. R. (2024). Possession of nuclear deterrence as security dilemma: Impacting regional stability of South Asia. *Global Strategic & Security Studies Review*, 9(1), 1–10.
- Baldus, J., Müller, H., & Wunderlich, C. (2022). The global nuclear order and the crisis of the nuclear non-proliferation regime: Taking stock and moving forward. *Zeitschrift für Friedens- und Konfliktforschung*, 10(2), 195–218.
- Barretta, M. A. (1995). Nuclear proliferation and the stability–instability paradox. *Journal of Strategic Studies*, 18(3), 1–24.
- Bergman, R. (2012, September 17). The silent strike. *The New Yorker*.
- Black-Branch, J. L., & Fleck, D. (Eds.). (2014). *Nuclear non-proliferation in international law: Volume I*. Springer.
- Blix, H. (2008). *Why nuclear disarmament matters*. MIT Press.
- Braut-Hegghammer, M. (2006). Libya's nuclear turnaround: What lies beneath? *The RUSI Journal*, 151(6), 52–55.
- Braut-Hegghammer, M. (2008). Libya's lessons for Iran: The nuclear decision-making of a pariah state. *The Nonproliferation Review*, 15(3), 435–457.
- Butt, A. I. (2019). Why did the United States invade Iraq in 2003? *Security Studies*, 28(2), 250–285.
- Camurri, E. F. M. (2023). *From denuclearization to disillusionment: Ukraine's nuclear history and the impact of the Budapest Memorandum* [Master's thesis, University of Padua].
- Carlson, J. (2005). *Strengthening the nuclear non-proliferation regime*. Council on Foreign Relations.
- Carranza, M. E. (2006). Can the NPT survive? The theory and practice of US nuclear non-proliferation policy after September 11. *Contemporary Security Policy*, 27(3), 489–525.
- Chappell, B. K. (2021). *State responses to nuclear proliferation: The differential effects of threat perception*. Palgrave Macmillan.
- Chivvis, C. S. (2014). *Toppling Qaddafi: Libya and the limits of liberal intervention*. Cambridge University Press.
- Cimbala, S. J. (2002). Nuclear proliferation and 'realistic deterrence' in a new century. *European Security*, 11(2), 33–47.
- Cirincione, J. (2007). *Bomb scare: The history and future of nuclear weapons*. Columbia University Press.

- Cockburn, P. (2016). *The rise of Islamic State: ISIS and the new Sunni revolution*. Verso.
- Cohen, A. (1998). *Israel and the bomb*. Columbia University Press.
- Coppen, T. (2016). *Preventing the spread of nuclear weapons: The law of arms control and the international non-proliferation regime* [Doctoral dissertation, Utrecht University].
- Craig, C. (2003). Glenn Snyder's security dilemma and the enduring relevance of anarchy. In J. A. Vasquez & C. Elman (Eds.), *Realism and the balancing of power: A new debate* (pp. 91–117). Prentice Hall.
- Craig, C. (2003). *Glimmer of a new Leviathan: Total war in the realism of Niebuhr, Morgenthau, and Waltz*. Columbia University Press.
- Davis, C. (2009). An introduction to nuclear strategy and small nuclear powers. *Defence Studies*, 9(1), 117–137.
- Debs, A., & Monteiro, N. P. (2017). *Nuclear politics: The strategic causes of proliferation*. Cambridge University Press.
- Elbahtimy, H. (in press). Risks of nuclear use in the Middle East. In *Nuclear Risk Reduction: Closing Pathways to Use*.
- Eyina, N. N., Ejituwu, S. C., & Obi, N. D. (2021). North Korea and the quest for nuclear deterrence: Its implication for South Asian security. *European Journal of Humanities and Educational Advancements*, 2(8), 67–75.
- Farooq, A. M. (2004). Nuclear deterrence in South Asia: Strategic failure or beginning of regional stability. *Strategic Studies*, 24(3), 45–68.
- Ferrero, C. J. (2019). Israel's strategic interest in nuclear disarmament. *Comparative Strategy*, 38(3), 167–181.
- Fox-Wolfgramm, S. J. (1997). Towards developing a methodology for doing qualitative research: The dynamic-comparative case study method. *Scandinavian Journal of Management*, 13(4), 439–455.
- Fuhrmann, M. (2009). Spreading temptation: Proliferation and peaceful nuclear cooperation agreements. *International Security*, 34(1), 7–41.
- Garwood-Gowers, A. (2011). Israel's airstrike on Syria's Al-Kibar facility: A test case for the doctrine of pre-emptive self-defence? *Journal of Conflict & Security Law*, 16(2), 263–291.
- Ghosh, S. (2018). Research methodology: Use of qualitative comparative analysis. *International Journal of Research in Humanities and Social Studies*, 5(4), 1–6.
- Gilligan, K. (2014). The non-proliferation regime and the NPT. In J. L. Black-Branch & D. Fleck (Eds.), *Nuclear non-proliferation in international law* (Vol. I, pp. 85–104). Springer.
- Haupt, D. R. (2021). Nuclear nonproliferation objectives of permanence with accountability at stake: The role of international law. In J. L. Black-Branch & D. Fleck (Eds.), *Nuclear non-proliferation in international law* (Vol. VI, pp. 37–112). T.M.C. Asser Press.
- Heffelmire, C. D. (2021). *Evaluating and testing resolutions for nuclear threats on the international community perpetrated by the Democratic People's Republic of Korea*:

301 Abstract

- Incentives for denuclearization tested on the Libya and Iran models* [Master's thesis, Johns Hopkins University].
- Hussain, N. (2008). Nuclearization of South Asia and the future of non-proliferation. *Journal of Political Studies*, 15(1), 1–15.
- Israeli, O. (2015). Israel's nuclear amimut policy and its consequences. *Israel Affairs*, 21(4), 541–558.
- Jervis, R. (2003). The confrontation between Iraq and the U.S.: Implications for the theory and practice of deterrence. *European Journal of International Relations*, 9(2), 315–337.
- Kang, K., & Kugler, J. (2023). Beyond deterrence: Uncertain stability in the nuclear era. *Conflict Management and Peace Science*, 40(6), 655–674.
- Kapur, S. P. (2009). South Asia's unstable nuclear decade. *Strategic Analysis*, 33(3), 393–403.
- Khlopov, O. (2022). The crisis of the non-proliferation regime. *National Security and Strategic Planning*, 1(1), 39–47.
- Kim, H. (2017). Comparing North Korea policies of the Obama and Trump administrations. *Nanzan Review of American Studies*, 39, 45–69.
- Kristensen, H. M., & Norris, R. S. (2013). Global nuclear weapons inventories, 1945–2013. *Bulletin of the Atomic Scientists*, 69(5), 75–81.
- Kroenig, M., & Gartzke, E. (2014). Nuclear posture, nonproliferation policy, and the spread of nuclear weapons. *Journal of Conflict Resolution*, 58(3), 395–401.
- Kurosawa, M. (2003). Challenges to the international nuclear non-proliferation regime. *Osaka University Law Review*, 8(1), 1–14.
- Kurosawa, M. (2003). The NPT regime at a crossroads: Challenges and responses. *Japan Review of International Affairs*, 17(1), 1–21.
- Levite, A. E. (2002–2003). Never say never again: Nuclear reversal revisited. *International Security*, 27(3), 59–88.
- Litwak, R. S. (2008). Living with ambiguity: Nuclear deals with Iran and North Korea. *Survival*, 50(1), 91–118.
- Litwak, R. S. (2008). *Regime change: U.S. strategy through the prism of 9/11*. Johns Hopkins University Press.
- Makdisi, K., & Hindawi, C. P. (2017). The Syrian chemical weapons disarmament process in context. *Third World Quarterly*, 38(8), 1691–1709.
- Malik, J. M. (2000). China and the nuclear non-proliferation regime. *Contemporary Southeast Asia*, 22(3), 445–478.
- McGiffen, S. (2016). Book review: *Chaos & Caliphate: Jihadis and the West in the struggle for the Middle East*. *The Journal of International Relations, Peace Studies, and Development*, 2(1), Article 9.
- McKinney, J. M., & Harris, P. (2024). Strategic clarity or calamity? Competing logics of deterrence in the Taiwan Strait. *International Affairs*, 100(3), 1171–1187.

- Mearsheimer, J. J. (2001). *The tragedy of great power politics*. W. W. Norton & Company.
- Mello, P. A. (2015). Qualitative comparative analysis and the study of non-state actors. *International Studies Quarterly*, 59(3), 1–12.
- Miller, N. L. (2014). The secret success of nonproliferation sanctions. *International Organization*, 68(4), 913–944.
- Mishra, S. (2016). Expose double standards—Pursue pragmatic steps. *Indian Foreign Affairs Journal*, 11(3), 224–226.
- Monteiro, N. P., & Debs, A. (2014). The strategic logic of nuclear proliferation. *International Security*, 39(2), 7–51.
- Monteiro, N. P., & Debs, A. (2014). The strategic logic of nuclear proliferation. *International Security*, 39(2), 7–51.
- Morales Pedraza, J. (2014). *Nuclear disarmament: Obstacles to nuclear weapon-free world*. Springer.
- Mullick, H. A. H. (2021). *Why nuclear rivals reject peace* (Doctoral dissertation, Tufts University, The Fletcher School).
- Newman, A. (2005). From pre-emption to negotiation? The failure of the Iraq-as-deterrent nuclear non-proliferation model. *Global Change, Peace & Security*, 17(2), 155–169.
- Nitze, P. H. (1976). Assuring strategic stability in an era of détente. *Foreign Affairs*, 54(2), 207–232.
- Pakdel Majd, M., & Sajjadpour, M. K. (2024). Adaptive strategic ambiguity: An American response to the evolving balance of power in the Taiwan Strait. *Journal of World Sociopolitical Studies*, 8(4), 707–754.
- Paul, T. V. (1995). Nuclear taboo and war initiation in regional conflicts. *Journal of Conflict Resolution*, 39(4), 696–717.
- Paul, T. V. (1995). The absence of nuclear weapons in South America: Exploring the sources of nuclear restraint. *The Nonproliferation Review*, 2(3), 39–52.
- Pedraza, J. M. (2015). Is the NPT effective without an international enforcement body? *Public Organization Review*, 15(2), 227–236.
- Pilat, J. F. (2007). The end of the NPT regime? *International Affairs*, 83(3), 469–482.
- Raska, M. (2007). Beyond the “bomb in the basement”: Israel’s nuclear predicament and policy options. *Asian Journal of Public Affairs*, 1(2), 22–26.
- Rauchhaus, R. W. (2009). Evaluating the nuclear peace hypothesis: A quantitative approach. *Journal of Conflict Resolution*, 53(2), 258–277.
- Rickard, J. (2007). China’s nuclear deterrence posture and strategy. *Asia-Pacific Center for Security Studies Report*, 1–10.
- Rickard, J. (2008). Sun Tzu, nuclear weapons, and China’s grand strategy. *Asian Affairs*, 39(2), 123–136.

303 Abstract

- Rim, H. J. (2023). Can an arms race promote stability? The inter-Korean qualitative arms race and US extended deterrence. *International Journal of Conflict Management*, 34(1), 1–20.
- Roehrig, T. (2019). *Japan, South Korea, and the United States nuclear umbrella: Deterrence after the Cold War*. Columbia University Press.
- Sagan, S. D. (1996). Why do states build nuclear weapons? Three models in search of a bomb. *International Security*, 21(3), 54–86.
- Sagir, D. (2021). How does Israel's nuclear posture work? The case of Saddam Hussein, 1978–1991. *The International History Review*, 43(5), 1–25.
- Samaddar, S. (2005). Thinking proliferation theoretically. *The Nonproliferation Review*, 12(3), 435–471.
- Sauer, F. (2015). *Atomic anxiety: Deterrence, taboo and the non-use of U.S. nuclear weapons*. Palgrave Macmillan.
- Sauer, T. (2009). A second nuclear revolution: From nuclear primacy to post-existential deterrence. *Journal of Strategic Studies*, 32(6), 745–767.
- Serri, S. H. (2023). Nuclear weapons and Russia's war with Ukraine. In S. Matiuta (Ed.), *The war in Ukraine: Causes, consequences, and lessons* (pp. 41–56). Academia.edu.
- Shahab, M., Sulaiman, S., & Ullah, A. (2023). U.S. withdrawal from Afghanistan: Assessment of Pakistan's foreign policy options. *Pakistan Journal of Society, Education and Language*, 10(1), 195–196.
- Shen, D. (2016). North Korea, nuclear weapons, and the search for a new path. *Bulletin of the Atomic Scientists*, 72(5), 345–347.
- Shen, D. (2016). North Korea's nuclear strategy: A Chinese perspective. *Asian Perspective*, 40(3), 331–355.
- Sherrill, C. W. (2017). The myth of the nuclear taboo. *Asian International Studies Review*, 18(1), 1–21.
- Sherrill, C. W. (2017). Why nuclear weapons haven't been used. *Security Studies*, 26(4), 482–518.
- Shymanska, A. (2018). The "double standard" of nonproliferation: Regime type and the U.S. response to nuclear weapons program. *International Journal of Nuclear Security*, 4(1), 1–20.
- Sienleij, Y. (2007). Bushification of the nuclear non-proliferation regime. *Peace Review*, 19(3), 261–268.
- Simpson, J., & Howlett, D. (Eds.). (1995). *The future of the Non-Proliferation Treaty*. Palgrave Macmillan.
- Siracusa, J. M., & Coleman, D. G. (2000). Scaling the nuclear ladder: Deterrence from Truman to Clinton. *Australian Journal of International Affairs*, 54(3), 277–296.
- Sokolski, H. D. (Ed.). (2008). *Falling behind: International scrutiny of the peaceful atom*. U.S. Army War College Press.
- Squassoni, S. (2014). Why deterrence failed to prevent Syrian use of WMD. In *Global Forecast 2015* (pp. 14–16). Center for Strategic and International Studies (CSIS).

- Suleman, A. M. (2008). Bargaining in the shadow of violence: The NPT, IAEA, and nuclear non-proliferation negotiations. *Berkeley Journal of International Law*, 26(1), 206–253.
- Taban, M. H., & Karadag, E. (2023). Revisiting nuclear deterrence in the 21st century: The case of the Russian-Ukrainian war. In *Proceedings of the Eurasian Conference on Politics and International Relations* (pp. 54–63).
- Tagma, H. M. E. (2010). Realism at the limits: Post-cold war realism and nuclear rollback. *Contemporary Security Policy*, 31(1), 165–188.
- Tannenwald, N. (2007). *The nuclear taboo: The United States and the non-use of nuclear weapons since 1945*. Cambridge University Press.
- Tucker, J. B. (2009). The rollback of Libya's chemical weapons program. *The Nonproliferation Review*, 16(3), 363–384.
- Vavrus, F., & Bartlett, L. (2006). Comparatively knowing: Making a case for the vertical case study. *Current Issues in Comparative Education*, 8(2), 95–103.
- Vennesson, P. (2008). Case studies and process tracing: Theories and practices. In D. Della Porta & M. Keating (Eds.), *Approaches and methodologies in the social sciences* (pp. 223–239). Cambridge University Press.
- Vicente, A. (2019). European nuclear deterrence and security cooperation. In L. Turpin (Ed.), *Peace, security and defence cooperation in post-Brexit Europe* (pp. 45–60). Springer.
- Vicente, A. (2023). European responses to Ukraine's nuclear idiosyncrasies: From Kyiv's independence to Moscow's aggression (1991–2022). *Revista Portuguesa de Ciência Política*, (20), 50–65.
- Waltz, K. N. (1981). The spread of nuclear weapons: More may be better. *Adelphi Papers*, 21(171), 1–32.
- Waltz, K. N. (2012). Why Iran should get the bomb: Nuclear balancing means stability. *Foreign Affairs*, 91(4), 2–5.
- Wang, T. Y. (2025). Strategic ambiguity or strategic clarity: China's rise and US policy towards the Taiwan issue. *Journal of Asian Security and International Affairs*.
- Watts, S., Johnston, P., Kavanagh, J., & Zeigler, S. (2018). *Limited intervention: Evaluating the effectiveness of limited stabilization, limited strike, and containment operations*. RAND Corporation.
- Wunti, M. A. (2012). Deterrence theory and nuclear weapons proliferation: A critique. *Journal of Defense Studies and Resource Management*, 1(2), 1–6.
- Yost, D. S. (2015). The Budapest Memorandum and Russia's intervention in Ukraine. *International Affairs*, 91(3), 505–538.
- Youvan, D. C. (2024). *Amimut (ambiguity): The strategic use of uncertainty in diplomacy and international relations* [Preprint].
- Ziemke, C. F., Loustaunau, P., & Alrich, A. (2000). *Strategic personality and the effectiveness of nuclear deterrence* (IDA Document D-2537). Institute for Defense Analyses.

صلح از طریق اشاعه

بازاندیشی در بازدارندگی هسته‌ای در جهانی نابرابر

سید یاسر جبرائیلی*

روح الله سلگی**، بهنام گودرزی***، محمدمهدی خیرجو قره قاسملو****

چکیده

نگارندگان این مقاله، فرض بنیادین رژیم جهانی منع اشاعه سلاح‌های هسته‌ای مبنی بر اینکه محدودسازی گسترش تسلیحات هسته‌ای به صلح منجر می‌شود را به چالش می‌کشند و در مقابل استدلال می‌کنند که بازدارندگی هسته‌ای مؤثرترین سازوکار برای حفظ حاکمیت ملی کشورها و جلوگیری از جنگ است. این پژوهش با اتکا به نظریه واقع‌گرایی، الگوهای بازدارندگی، و تحلیل تطبیقی گسترده مطالعات موردی، نشان می‌دهد که کشورهای فاقد سلاح هسته‌ای در معرض مداخلات خارجی، تغییر رژیم، و دیپلماسی قهری قرار گرفته‌اند. در مقابل، کشورهایی که به سلاح هسته‌ای مجهز بوده، موفق شده‌اند از تجاوز خارجی جلوگیری کنند. افزون بر این، قدرت‌های رقیب هسته‌ای، همواره از ورود به جنگ تمام‌عیار اجتناب کرده‌اند. این الگوها نشان می‌دهند که سلاح هسته‌ای حتی در میان دشمنان، سبب احتیاط و خویشتن‌داری راهبردی می‌شود و بازدارندگی را به نیرویی تثبیت‌کننده بدل می‌سازد. این مقاله با بهره‌گیری از روش‌شناسی کیفی تطبیقی، و با ترکیب رهگیری فرایند، تحلیل پویا، و تحلیل تطبیقی کیفی؛ سازوکارهای پیونددهنده توان هسته‌ای با صلح و

* استادیار مطالعات تمدنی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)،
syjebrailey@ihcs.ac.ir

** استادیار گروه علوم سیاسی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تهران، ایران، r.solgi@ihcs.ac.ir

*** دانشجوی دکتری علوم سیاسی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تهران، ایران،
b.goudarzi@ihcs.ac.ir

**** دانشجوی دکتری فرهنگ و ارتباطات، واحد تهران مرکز، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران،
M_kheirjo@acear.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۶/۱۸، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۲/۲۷

مصونیت راهبردی را بررسی می‌کند. از منظر نظری، مفهوم «عدالت در اشاعه» را معرفی می‌کند؛ چارچوبی که به نقد نابرابری ساختاری نهفته در معاهده منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای (NPT) می‌پردازد و از دسترسی تنظیم‌شده و مبتنی بر تهدید به بازدارندگی هسته‌ای برای دولت‌های آسیب‌پذیر دفاع می‌کند. در نهایت، این پژوهش استدلال می‌کند که صلح نه از رهگذر خلع سلاح یا اجماع هنجاری، بلکه از طریق تهدید معتبر به تلافی حاصل می‌شود.

کلیدواژه‌ها: بازدارندگی هسته‌ای، رژیم منع اشاعه، سلاح‌های هسته‌ای، عدالت در اشاعه، معاهده NPT.

۱. مقدمه

از آغاز عصر هسته‌ای، نظم امنیتی بین‌المللی بر پایه این پیش‌فرض شکل گرفته است که محدودسازی اشاعه تسلیحات هسته‌ای، شرطی ضروری برای حفظ صلح و امنیت جهانی است. این منطق هنجاری، به‌ویژه در قالب معاهده منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای (NPT) و سازوکارهای نظارتی آژانس بین‌المللی انرژی اتمی، طی بیش از پنج دهه به چارچوب مسلط سیاست‌گذاری هسته‌ای جهان تبدیل شده است (Coppin, 2016, pp. 6-9; Pilat, 2007, pp. 470-471). بر اساس این رویکرد، کاهش تعداد دولت‌های هسته‌ای و جلوگیری از دستیابی بازیگران جدید به این سلاح‌ها، احتمال جنگ، خطای محاسباتی و تشدید بحران‌های امنیتی را کاهش می‌دهد (Cirincione, 2007, pp. xii-xiii).

با این حال، شواهد تجربی معاصر، شکاف فزاینده‌ای میان این منطق هنجاری و واقعیت‌های عینی نظام بین‌الملل را آشکار ساخته‌اند. در حالی که بسیاری از دولت‌های فاقد سلاح هسته‌ای حتی آن‌هایی که به‌طور کامل به تعهدات عدم اشاعه پایبند بوده‌اند در معرض مداخله نظامی، تغییر رژیم و دیپلماسی قهری قرار گرفته‌اند، دولت‌های مجهز به سلاح هسته‌ای، حتی در شرایط انزوا، تخاصم یا نقض سایر هنجارهای بین‌المللی، عمدتاً از جنگ تمام‌عیار و مداخله مستقیم خارجی مصون مانده‌اند (Waltz, 1981; Craig, 2003, pp. 102-106). این الگوی تکرار شونده، پرسشی بنیادین را پیش می‌کشد: آیا رژیم منع اشاعه واقعاً به صلح منجر شده است، یا به بازتولید نوعی نابرابری ساختاری در امنیت بین‌الملل انجامیده است؟

صلح از طریق اشاعه ... (سید یاسر جبرائیلی و دیگران) ۲۰۷

مسئله‌شناسی تحلیلی مسئله محوری این پژوهش، ناسازگاری میان ادعای صلح‌ساز بودن رژیم منع اشاعه و پیامدهای امنیتی آن برای دولت‌های غیرهسته‌ای است. معاهده NPT با تفکیک رسمی میان «دولت‌های دارای سلاح هسته‌ای» و «دولت‌های فاقد سلاح هسته‌ای» نوعی سلسله‌مراتب امنیتی ایجاد کرده است که در آن، برخورداری از بازدارندگی هسته‌ای به منزله برخورداری از مصونیت راهبردی تلقی می‌شود، در حالی که فقدان آن، آسیب‌پذیری ساختاری را به همراه دارد. (Baldus et al., 2022, p. 197; Malik, 2000, p. 447).
تداوم نوسازی زرادخانه‌های هسته‌ای قدرت‌های بزرگ، در کنار عدم اجرای مؤثر ماده ششم NPT، این نابرابری را تشدید کرده است. (Kristensen & Norris, 2013, pp. 75–77).
مطالعات حقوقی نیز نشان می‌دهند که رژیم منع اشاعه بیش از آن‌که بر الزام حقوقی متقارن استوار باشد، به همکاری سیاسی گزینشی و محاسبات ژئوپلیتیکی وابسته است (Coppen, 2016, pp. 13–15; Kurosawa, 2003, pp. 2–4) در چنین ساختاری، دولت‌های غیرهسته‌ای، حتی در صورت پایبندی کامل به تعهدات خود، از تضمین‌های امنیتی معتبر برخوردار نیستند.

بر این اساس، مقاله حاضر بر یک فرضیه مرکزی استوار است: بازدارندگی هسته‌ای - و نه خلع سلاح یا محدودسازی اشاعه - عامل اصلی جلوگیری از جنگ و مداخله نظامی در نظام بین‌الملل معاصر است. به بیان دقیق‌تر، فرضیه پژوهش این است که دولت‌های دارای سلاح هسته‌ای، صرف‌نظر از ماهیت رژیم سیاسی یا میزان پایبندی به هنجارهای بین‌المللی، از سطح بالاتری از امنیت و مصونیت در برابر اجبار خارجی برخوردارند، در حالی که دولت‌های غیرهسته‌ای، حتی در صورت همکاری کامل با رژیم عدم اشاعه، در معرض تهدیدهای وجودی باقی می‌مانند. (Waltz, 2012; Monteiro & Debs, 2014).

این پژوهش از روش‌شناسی کیفی و تطبیقی بهره می‌گیرد و بر ترکیبی از رهگیری علی فرایندها (process tracing) و مطالعه موردی تطبیقی - پویا استوار است. داده‌ها از منابع اسنادی، گزارش‌های رسمی، ادبیات نظری روابط بین‌الملل و مطالعات موردی تاریخی گردآوری شده‌اند. تمرکز اصلی بر مقایسه تجربیات دولت‌های غیرهسته‌ای - از جمله عراق، لیبی، اوکراین، سوریه و افغانستان - با الگوهای تعامل میان دولت‌های هسته‌ای رقیب است. هدف این رویکرد، کشف سازوکارهای علی پیونددهنده فقدان یا وجود بازدارندگی هسته‌ای با نتایج امنیتی متفاوت است. (Blatter & Haverland, 2014, pp. 2–5; Fox-Wolfgramm, 1977, pp. 439–442).

مدل مفهومی این مقاله بر این پیش فرض استوار است که برخورداری از سلاح هسته‌ای، از طریق ایجاد بازدارندگی معتبر، هزینه‌های مداخله خارجی را به سطحی غیرقابل تحمل افزایش می‌دهد. در این چارچوب، متغیر مستقل (توانمندی هسته‌ای) از رهگذر متغیر میانجی (بازدارندگی معتبر) و در بستر متغیر زمینه‌ای (نابرابری ساختاری نظام بین‌الملل و رژیم NPT بر متغیر وابسته (جنگ، مداخله نظامی یا حفظ صلح) اثر می‌گذارد (Monteiro & Debs, 2017, pp. 8-9; Craig, 2003).

نوآوری این پژوهش در سه سطح قابل تبیین است. نخست، بازتعریف انتقادی مفهوم صلح در مطالعات هسته‌ای و فاصله‌گیری از قرائت هنجاری مسلط که صلح را با خلع سلاح هم‌ارز می‌گیرد (Tannenwald, 2007) دوم، معرفی مفهوم «عدالت در اشاعه» به‌عنوان چارچوبی نظری برای نقد نابرابری ساختاری نهفته در NPT و پیامدهای آن برای امنیت دولت‌های آسیب‌پذیر. سوم، ارائه تحلیلی تجربی که با کنار هم نهادن موارد خلع سلاح و بازدارندگی متقابل، نشان می‌دهد که صلح در نظام بین‌الملل معاصر، بیش از آن‌که محصول اجماع هنجاری باشد، نتیجه تهدید معتبر به تلافی است (Waltz, 1981; Debs & Monteiro, 2017).

۲. چارچوب نظری

چارچوب نظری این پژوهش بر تلفیقی از واقع‌گرایی ساختاری، نظریه بازدارندگی هسته‌ای و نقد نهادی رژیم‌های بین‌المللی استوار است. نقطه عزیمت نظری مقاله این فرض بنیادین است که در نظام بین‌الملل آنارشیک، امنیت نه محصول هنجارها و تعهدات حقوقی، بلکه نتیجه موازنه قدرت و محاسبات هزینه - فایده بازیگران دولتی است (Waltz, 1979; Mearsheimer, 2001).

بر این اساس، چارچوب نظری پژوهش حاضر تلفیقی است از: واقع‌گرایی ساختاری (برای تبیین منطق بقاء)، نظریه بازدارندگی هسته‌ای (برای توضیح سازوکار جلوگیری از جنگ)، و نقد نهادی رژیم‌های بین‌المللی (برای تحلیل نابرابری ساختاری). NPT در این چارچوب، سلاح هسته‌ای به‌عنوان متغیر کلیدی تولیدکننده بازدارندگی معتبر تلقی می‌شود که در تعامل با ساختار نابرابر نظام بین‌الملل، نتایج امنیتی متفاوتی را برای دولت‌ها رقم می‌زند.

۱.۲ واقع‌گرایی ساختاری و منطق بقاء

واقع‌گرایی ساختاری، با تأکید بر آنارشی به‌عنوان ویژگی ذاتی نظام بین‌الملل، دولت‌ها را بازیگرانی عقلانی می‌داند که هدف اصلی آن‌ها بقاء و حفظ حاکمیت است. (Waltz, 1979) در چنین ساختاری، هیچ مرجع اقتدار بالادستی برای تضمین امنیت وجود ندارد و دولت‌ها ناگزیرند امنیت خود را از طریق توانمندی‌های سخت تأمین کنند. از این منظر، تعهدات هنجاری و حقوقی - از جمله معاهدات خلع سلاح - تنها تا زمانی معتبرند که با منافع امنیتی دولت‌های قدرتمند تعارض پیدا نکنند. (Mearsheimer, 2001) بر اساس این منطق، توزیع نابرابر قدرت، مستقیماً به توزیع نابرابر امنیت منجر می‌شود. دولت‌هایی که فاقد ابزارهای بازدارنده مؤثر هستند، در معرض اجبار، تهدید و مداخله قرار می‌گیرند، در حالی که دولت‌های برخوردار از ظرفیت‌های راهبردی بازدارنده، حتی در شرایط تخصص شدید، از سطحی از مصونیت برخوردار می‌شوند.

۲.۲ نظریه بازدارندگی هسته‌ای

نظریه بازدارندگی هسته‌ای، که ریشه در اندیشه‌های واقع‌گرایانه دوران جنگ سرد دارد، بر این اصل استوار است که افزایش هزینه‌های جنگ تا سطحی غیرقابل تحمل، احتمال آغاز آن را کاهش می‌دهد. (Schelling, 1966; Waltz, 1981) سلاح‌های هسته‌ای به دلیل قدرت تخریب بی‌سابقه خود، چنین هزینه‌ای را ایجاد می‌کند و از این رو، حتی دشمنان سرسخت را به خویش‌تنداری راهبردی وامی‌دارند. کنت والتز استدلال می‌کند که اشاعه محدود و عقلانی سلاح‌های هسته‌ای می‌تواند ثبات‌آفرین باشد، زیرا دولت‌های هسته‌ای نسبت به پیامدهای وجودی جنگ، حساس‌تر و محتاط‌تر می‌شوند. (Waltz, 1981) از این منظر، بازدارندگی نه یک وضعیت اخلاقی مطلوب، بلکه یک سازوکار عملی مدیریت رقابت در شرایط آنارشیک است. در مقابل، رویکردهای منتقد بازدارندگی - به‌ویژه نظریه سازمانی اسکات ساگان - بر مخاطرات خطای انسانی، نقص‌های بوروکراتیک و احتمال استفاده تصادفی تأکید می‌کنند. (Sagan, 1996) با این حال، حتی این نقدها نیز نمی‌توانند این واقعیت تجربی را انکار کنند که قدرت‌های هسته‌ای تاکنون از جنگ تمام‌عیار مستقیم اجتناب کرده‌اند.

۳.۲ رژیم‌های بین‌المللی و نقد نهادی NPT در سطح نهادی

نظریه رژیم‌های بین‌المللی بر این فرض استوار است که همکاری میان دولت‌ها می‌تواند از طریق قواعد، هنجارها و نهادها تقویت شود. (Keohane, 1984) معاهده منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای (NPT) نیز بر همین منطق بنا شده است. با این حال، این پژوهش با رویکردی انتقادی نشان می‌دهد که NPT بیش از آن‌که یک رژیم همکاری متقارن باشد، بازتاب‌دهنده توزیع نابرابر قدرت در نظام بین‌الملل است (Craig, 2003; Coppen, 2016). تفکیک حقوقی میان دولت‌های هسته‌ای و غیرهسته‌ای، عدم اجرای مؤثر ماده ششم، و اجرای گزینشی تعهدات، همگی حاکی از آن‌اند که رژیم منع اشاعه، امنیت را نه به صورت برابر، بلکه به صورت سلسله‌مراتبی توزیع می‌کند (Baldus et al., 2022). از این منظر، NPT نه صرفاً یک ابزار حقوقی، بلکه بخشی از معماری حفظ برتری راهبردی قدرت‌های مسلط است.

۳. مرور ادبیات

۱.۳ دیدگاه ارتدوکس: عدم اشاعه برابر است با صلح

رایج‌ترین جریان در ادبیات هسته‌ای بر آن چیزی استوار است که می‌توان آن را دیدگاه «ارتدوکس» یا سستی نامید: اینکه گسترش سلاح‌های هسته‌ای خطر جنگ، حادثه یا تشدید تنش را افزایش می‌دهد و اینکه صلح جهانی نه صرفاً از رهگذر بازدارندگی، بلکه از طریق هنجارهای بین‌المللی و نهادهایی همچون معاهده منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای (NPT) و آنچه «تابوی هسته‌ای» نامیده می‌شود، حفظ می‌گردد.

اسکات ساگان در نظریه سازمانی خود، مدل بازدارندگی عقلانی را به چالش می‌کشد و به مخاطرات ناشی از پویایی‌های دیوانسالارانه درونی و رویه‌های عملیاتی استاندارد اشاره می‌کند. او نشان می‌دهد که حتی سازمان‌های نظامی حرفه‌ای نیز مستعد خطا، حادثه یا استفاده غیرمجاز از سلاح هستند؛ امری که بنیان فرض عقلانیت کامل در مدل بازدارندگی هسته‌ای را تضعیف می‌کند. (Sagan, 1996, pp. 55–56)

بر پایه رویکردهای سازه‌انگاران، نینا تانوالد مفهوم «تابوی هسته‌ای» را صورت‌بندی می‌کند - یعنی بازدارندگی هنجاری از به‌کارگیری سلاح‌های هسته‌ای که از سال ۱۹۴۵ به این سو تقویت شده است. او استدلال می‌کند که تصمیم مکرر ایالات متحده برای عدم

صلح از طریق اشاعه ... (سید یاسر جبرائیلی و دیگران) ۳۱۱

استفاده از سلاح هسته‌ای در جنگ‌هایی همچون کره، ویتنام، و جنگ خلیج فارس ۱۹۹۱، بیشتر با این قید اخلاقی - هنجاری قابل تبیین است تا با بازدارندگی صرفاً راهبردی. (Tannenwald, 2007, pp. 1-4)

تی. وی. پال نیز در حمایت از این رویکرد هنجاری، به بررسی مواردی می‌پردازد که در آن‌ها کشورهای غیرهسته‌ای جنگ را علیه رقبای هسته‌ای آغاز کرده‌اند؛ مانند حمله مصر در سال ۱۹۷۳ به اسرائیل و تجاوز آرژانتین در سال ۱۹۸۲ به جزایر فالکلند. او نتیجه می‌گیرد که «سنت عدم استفاده» از سلاح هسته‌ای، قدرت‌های هسته‌ای را حتی در شرایط برتری نظامی مطلق به شدت محدود می‌سازد. (Paul, 1995, pp. 696-697)

فرانک زاور با معرفی مفهوم «اضطراب اتمی» بر این ادبیات می‌افزاید؛ چارچوبی روان‌شناختی که ترس عاطفی، نفرت هنجاری، و ابهام راهبردی را در هم می‌آمیزد. او هشدار می‌دهد که تابوی هسته‌ای در برابر فشارهای جدید، از جمله دگرگونی‌های فرهنگی سیاسی و دکترین‌های نوظهور کشورهای تازه‌هسته‌ای، در حال فرسایش است (Sauer, 2015, pp. 33-36).

با این حال، دوام این تابو مورد مناقشه باقی مانده است. کلیفتون شریل استدلال می‌کند که عدم استفاده از سلاح هسته‌ای را بهتر می‌توان محصول تحلیل عقلانی هزینه-فایده و اصول نظریه جنگ عادلانه دانست تا نتیجه نهادینه شدن یک هنجار جهانی. او خاطرنشان می‌سازد که تمایل برخی کشورهای غیرهسته‌ای به آغاز جنگ و اتکای مداوم قدرت‌های هسته‌ای به نیروی متعارف، نشان می‌دهد که سیاست هسته‌ای بیشتر تابع بازدارندگی و ملاحظات اخلاقی است تا محدودیت‌های هنجاری. (Sherrill, 2017, pp. 2-3)

این رویکرد ارتدوکس در روایت‌های تاریخی و سیاست‌گذاری پیرامون NPT نیز بازتاب یافته است. چنان‌که جوزف چیرینچیونه تأکید می‌کند، باور مسلط در میان نخبگان حوزه منع اشاعه آن است که گسترش سلاح‌های هسته‌ای به بی‌ثباتی دامن می‌زند و احتمال استفاده عمدی یا تصادفی از آن‌ها را افزایش می‌دهد. او استدلال می‌کند که NPT بازتاب یک اجماع بین‌المللی است مبنی بر اینکه کاهش تعداد سلاح‌ها و کشورهای هسته‌ای، به امنیت بیشتر می‌انجامد. با این حال، چیرینچیونه به محدودیت‌های این چارچوب نیز اشاره می‌کند و یادآور می‌شود که با وجود پذیرش تقریباً جهانی معاهده، شماری از کشورها همچنان خارج از آن قرار دارند و تهدیدهای ناشی از تروریسم هسته‌ای و برنامه‌های مخفیانه پابرجاست. (Cirincione, 2007, pp. xii-xiii, 84-87)

افزون بر این، هانس کریستسن و رابرت نوریس خاطرنشان می‌سازند که هرچند مجموع زرادخانه‌های هسته‌ای جهان از اوج جنگ سرد یعنی ۷۰ هزار کلاهک کاهش یافته، بیش از ۱۰ هزار کلاهک همچنان در زرادخانه‌های فعال نظامی باقی مانده‌اند، و همه قدرت‌های هسته‌ای نیز در حال نوسازی یا ارتقاء ظرفیت‌های خود هستند. این روند نوسازی - به‌ویژه از سوی اعضای دائم شورای امنیت و چند دولت هسته‌ای بالفعل - با خوش‌بینی نهفته در دیدگاه ارتدوکس در تضاد است. در ارزیابی آنان، تداوم پنهان‌کاری، فقدان شفافیت، و تمرکز فزاینده بر توانمندی‌های تاکتیکی، همگی حکایت از تضعیف اجماع هنجاری دارند (Kristensen & Norris, 2013, pp. 75-77).

در جمع‌بندی، درحالی‌که چارچوب ارتدوکس بر خویش‌تنداری مبتنی بر هنجارها و نهادها تأکید دارد، تحولات تجربی حاکی از واقعیتی پیچیده‌تر است؛ واقعیتی که در آن بازدارندگی، جاه‌طلبی فناورانه، و الزامات امنیت ملی، پیوسته مرزهای «عدم استفاده» را بازتعریف می‌کنند.

۲.۳ دیدگاه‌های واقع‌گرایانه و تجدیدنظرطلب: صلح از طریق اشاعه

در برابر جریان ارتدوکس در ادبیات مطالعات هسته‌ای، سنتی رقیب وجود دارد که بر پایه تفسیر واقع‌گرایانه استوار است. این دیدگاه، سلاح‌های هسته‌ای را ابزارهایی تثبیت‌گر برای بازدارندگی و حفظ موازنه راهبردی می‌داند. این مکتب فکری استدلال می‌کند که در شرایط خاص، اشاعه می‌تواند احتمال وقوع جنگ را کاهش دهد.

کنت والتز (Waltz, 1981) برجسته‌ترین چهره این جریان است. او در مقاله تأثیرگذارش با عنوان «گسترش تسلیحات اتمی: شاید بیشتر، بهتر باشد» (The Spread of Nuclear Weapons: More May Be Better) استدلال می‌کند که سلاح‌های هسته‌ای سبب احتیاط بیشتر، تثبیت رقابت‌ها، و کاهش احتمال جنگ‌های گسترده می‌شوند، چرا که هزینه‌های جنگ را به سطحی غیرقابل تحمل می‌رسانند. استدلال او بر واقع‌گرایی ساختاری استوار است و بر آن است که ورود سلاح هسته‌ای به عرصه روابط بین‌الملل، «موازنه وحشت» ایجاد می‌کند که کنشگران عقلانی را از تجاوز بازمی‌دارد.

در نوشته‌ای متأخرتر، والتز (Waltz, 2012) معتقد است که یک ایران دارای سلاح هسته‌ای، ثبات بیشتری به خاورمیانه می‌بخشد؛ زیرا نوعی موازنه در برابر قدرت اسرائیل و

صلح از طریق اشاعه ... (سید یاسر جبرائیلی و دیگران) ۳۱۳

ایالات متحده ایجاد می‌کند. او تأکید می‌کند که منطق بازدارندگی - نه انکار یا اجبار - مطمئن‌ترین مسیر رسیدن به صلح در یک نظم چندقطبی هسته‌ای است.

جان مرشایمر (Mearsheimer, 2001) نیز این منطق را از منظر «واقع‌گرایی تهاجمی» بازتاب می‌دهد. او معتقد است ساختار آنارشیک نظام بین‌الملل، دولت‌ها را وادار می‌کند که در پی سلطه منطقه‌ای و برتری نظامی باشند. به‌زعم او، بازدارندگی هسته‌ای نقش محوری در جلوگیری از درگیری میان قدرت‌های بزرگ ایفا می‌کند، اما نسبت به چارچوب‌های هنجاری‌ای چون «تابوی هسته‌ای» بدبین است و آن‌ها را از حیث تحلیلی ضعیف و از نظر سیاسی ساده‌لوحانه می‌داند.

کمبل کریگ (Craig, 2003) با نگاهی واقع‌گرایانه-الهیاتی به نظم هسته‌ای، استدلال می‌کند که صلح هسته‌ای نه از دل همکاری بین‌المللی یا تکامل هنجارها، بلکه از ترس وجودی ناشی می‌شود. او بازدارندگی هسته‌ای را نوعی «منطق فراگیر» می‌نامد که بر تهدید دائمی به نبود استوار است؛ نظامی شبیه به لویاتان، که صلح را نه از طریق قانون، بلکه از طریق وحشت تحمیل می‌کند.

مونتیرو و دبز (Monteiro and Debs, 2014) مدلی صوری و دقیق ارائه می‌کنند که منطق «معضل امنیتی» را با تحلیل هزینه - فایده ترکیب می‌کند. طبق چارچوب آن‌ها، کشورها زمانی به احتمال زیاد در پی دستیابی به سلاح هسته‌ای هستند که با تهدیدات امنیتی حاد مواجه‌اند و نمی‌توانند به بازدارندگی تعمیم‌یافته از سوی متحدان تکیه کنند. در این مدل، اشاعه تابعی از دو عامل است: «تمایل» (درک تهدید) و «فرصت» (توانایی ساخت بدون ایجاد جنگ پیش‌دستانه). در مقابل، کشورهایی که تحت حمایت اتحادهای قوی‌اند یا در معرض تلافی‌جویی معتبر از سوی دشمنان قرار دارند، به احتمال زیاد از پیگیری سلاح هسته‌ای صرف‌نظر می‌کنند. (Monteiro and Debs, 2014, pp. 9-11; Debs and Monteiro, 2017, pp. 36-53)

این نظریه توضیح می‌دهد که چرا اشاعه هسته‌ای محدود باقی مانده است: بیشتر کشورها یا با تهدید جدی مواجه نیستند، یا در درون اتحادیهایی قرار دارند که بازدارندگی تعمیم‌یافته را فراهم می‌کنند. این یافته، هم دیدگاه بیش‌ازحد بدبینانه ارتدوکس و هم نگاه بیش‌ازحد خوش‌بینانه والتز را به چالش می‌کشد. دبز و مونتیرو (Debs and Monteiro, 2017) با بررسی مطالعات موردی از جمله ایران و کره جنوبی نشان می‌دهند که حتی کشورهایی با

جاه‌طلبی هسته‌ای، به دلیل ترس از حمله پیش‌دستانه یا از دست دادن حمایت بین‌المللی، اغلب از گام نهایی ساخت سلاح عقب‌نشینی می‌کنند.

افزون بر آن، متیو کرونینگ (Kroenig, 2014) و نیکولاس میلر (Miller, 2014) به این بحث می‌افزایند و نشان می‌دهند که سیاست ضد اشاعه ایالات متحده - از طریق ارائه تضمین‌های امنیتی یا اعمال تحریم‌ها - می‌تواند محاسبات عقلانی دولت‌های در آستانه اشاعه را تغییر دهد. به‌ویژه، تهدید به مجازات اقتصادی یا نظامی، در طول تاریخ مانع از آغاز برنامه‌های هسته‌ای در کشورهای آسیب‌پذیر شده است؛ امری که نشان می‌دهد منطق راهبردی اشاعه اغلب تحت تأثیر قیود بیرونی از سوی قدرت‌های مسلط قرار دارد.

این ادبیات واقع‌گرایانه، به پارادوکسی بنیادین اشاره دارد: هرچند سلاح‌های هسته‌ای ممکن است از وقوع جنگ میان رقبای مسلح جلوگیری کنند، اما هم‌زمان نظم ناعادلانه و نابرابر ایجاد می‌کنند که در آن، اشاعه در برخی موارد تحمل می‌شود و در مواردی دیگر به شدت سرکوب می‌گردد. در نتیجه، نظام موجود بیشتر از آن‌که بر هنجارهای منع اشاعه مبتنی باشد، تحت تأثیر گزینش‌گری ژئوپلیتیکی و محافظه‌کاری راهبردی شکل گرفته است.

۳.۳ نقدهای وارد بر رژیم NPT: ابعاد حقوقی، هنجاری، و راهبردی

در حالی که مناظره میان خوش‌بینان به بازدارندگی و طرفداران عدم اشاعه بخش عمده‌ای از ادبیات هسته‌ای را تشکیل می‌دهد، تعداد قابل توجهی از پژوهش‌ها مستقیماً به نقد ساختار و کارکرد معاهده منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای (NPT) پرداخته‌اند. این نقدها را می‌توان در دو دسته هم‌پوشان تقسیم کرد:

(۱) نقدهای حقوقی و نهادی که طراحی این رژیم را زیر سؤال می‌برند؛

(۲) نقدهای راهبردی که پیامدهای آن برای سلسله‌مراتب امنیت بین‌الملل را برجسته می‌کنند.

۱.۳.۳ نقدهای حقوقی و نهادی

حقوقدانان و تحلیل‌گران سیاست عمومی به چند نقص ساختاری مهم در معماری NPT اشاره کرده‌اند. مهم‌ترین آن‌ها ماده ششم این معاهده است که دولت‌های دارای سلاح هسته‌ای را به خلع سلاح متعهد می‌کند، اما این تعهد به صورت مبهم بیان شده و عملاً فاقد سازوکار اجرایی است؛ وضعیتی که به قدرت‌های هسته‌ای اجازه می‌دهد زرادخانه‌های خود

صلح از طریق اشاعه ... (سید یاسر جبرائیلی و دیگران) ۳۱۵

را بدون پیامد حقوقی جدی، نوسازی کنند. مورالس پدرازا (Morales Pedraza, 2014, pp. 2-3) این عدم تقارن را یک نقص اساسی تلقی می‌کند و می‌نویسد که در حالی که کشورهای غیرهسته‌ای با بازرسی‌های سخت‌گیرانه و مجازات مواجه‌اند، قدرت‌های هسته‌ای با کمترین محدودیت حقوقی مواجه‌اند.

کوروساوا (Kurosawa, 2003, pp. 2-4) هشت ضعف ساختاری در NPT برمی‌شمارد، از جمله اجرای گزینشی، دسترسی نابرابر به فناوری هسته‌ای، و عدم تعادل در تعهدات میان کشورهای هسته‌ای و غیرهسته‌ای. او بر اتکای بیش‌ازحد رژیم به همکاری داوطلبانه و حسن نیت سیاسی تأکید دارد و خواستار ابزارهای حقوقی قوی‌تر برای الزام عملی به خلع سلاح می‌شود.

سیمپسون و هاوالت (Simpson and Howlett, 1995) نیز هشدار می‌دهند که اعتبار آینده این رژیم به پر کردن شکاف میان خطابه‌های خلع سلاح و تعهدات قانونی وابسته است. آن‌ها استدلال می‌کنند که در صورت نبود پیشرفت قابل راستی‌آزمایی در ماده ششم، مشروعیت کل چارچوب منع اشاعه زیر سؤال خواهد رفت.

همچنین، سوکالسکی (Sokolski, 2008, pp. 3-7) معتقد است که آژانس بین‌المللی انرژی اتمی (IAEA) از توانایی کافی برای راستی‌آزمایی پایبندی به ماده سوم، به‌ویژه در زمینه فناوری‌های پیشرفته چرخه سوخت، برخوردار نیست. او تأکید می‌کند که باور گسترده به «حق ذاتی» برای دسترسی به همه فناوری‌های هسته‌ای - حتی آن‌هایی که کاربرد دوگانه دارند - عملاً نظام تضمین‌های آژانس را تضعیف می‌کند.

بلک - برانچ و فلک (Black-Branch and Fleck, 2014) تأکید می‌کنند که سه ستون اصلی NPT - یعنی منع اشاعه، استفاده صلح‌آمیز، و خلع سلاح - اغلب به‌صورت نامتقارن اجرا می‌شوند. آن‌ها خواهان رویکردی یکپارچه‌تر در حقوق بین‌الملل هستند که مانع از آن شود که دولت‌ها با اتکای گزینشی به یک ستون خاص، الزامات سیاسی را دور بزنند.

۲.۳.۲ نقدهای راهبردی و هنجاری

فراتر از شکل حقوقی، منتقدان همچنین NPT را ابزاری می‌دانند که نابرابری قدرت در نظام جهانی را بازتولید می‌کند. کمبل کریگ (Craig, 2003, pp. 102-106) استدلال می‌کند که این رژیم سلطه راهبردی چند قدرت خاص را مشروعیت می‌بخشد و دیگران را به‌طور دائمی

از این قدرت محروم می‌سازد؛ به‌گونه‌ای که NPT به نظامی از «آپارتاید هسته‌ای» تبدیل شده است.

مونتیرو و دیز (Monteiro and Debs, 2017, pp. 8-9) پشتیبانی تجربی از این دیدگاه ارائه می‌کنند و نشان می‌دهند که NPT صرفاً یک معاهده همکاری نیست، بلکه ابزاری قهری در دستان قدرت‌های بزرگ است. آن‌ها نشان می‌دهند که چگونه نابرابری‌های راهبردی و تهدید به جنگ پیش‌دستانه، رفتار دولت‌هایی را شکل می‌دهد که خارج از چارچوب اتحادهای رسمی قرار دارند.

فورمان (Fuhrmann, 2009, pp. 7-10) این نقد را با نشان دادن اینکه توافق‌های هسته‌ای «صلح‌آمیز» در عمل اغلب به ابزارهایی برای نفوذ ژئوپلیتیکی تبدیل می‌شوند، تعمیق می‌بخشد. چنین توافق‌هایی، اگرچه در ظاهر در چارچوب ماده چهارم NPT هستند، اغلب خطر اشاعه را از طریق ارائه فناوری‌های دامن‌نظره به متحدان ترجیحی، تشدید می‌کنند.

آریل لویت (Levite, 2002-2003, pp. 59-61) مفهوم «حاشیه‌نشینی هسته‌ای» را ابداع می‌کند؛ راهبردی که نه به‌طور کامل با NPT سازگار است و نه به‌طور کامل از آن عدول می‌کند. او استدلال می‌کند که بسیاری از کشورها در منطقه خاکستری اشاعه پنهان باقی می‌مانند، بخشی به دلیل احساس بی‌عدالتی در اجرای NPT.

فرانک زاور (Sauer, 2015) و کلیفتون شریل (Sherrill, 2017) نیز بر بعد هنجاری این نقدها می‌افزایند. زاور هشدار می‌دهد که پایه هنجاری NPT، به‌ویژه در میان قدرت‌های نوظهور، در حال فرسایش است؛ این کشورها معاهده را به‌مثابه قیدی بر حاکمیت خود درک می‌کنند. شریل نیز استدلال می‌کند که NPT هرچه بیشتر نه به‌عنوان یک توافق جهانی، بلکه به‌مثابه ابزاری برای حفظ امتیاز هسته‌ای در جهان چندقطبی دیده می‌شود.

اسکات سگن (Sagan, 1996, pp. 55-56) با نگاهی نهادی - بوروکراتیک به نقد نظریه‌های رایج عدم اشاعه می‌پردازد و نشان می‌دهد که بیشتر این نظریه‌ها عوامل سیاسی داخلی را نادیده می‌گیرند. چارچوب «سه‌مدلی» او (امنیت، سیاست داخلی، و هنجارها) نشان می‌دهد که تصمیم برای اشاعه یا امتناع از آن، اغلب تحت تأثیر دینامیک‌های درون‌ساختاری همچون منافع سازمانی نیروهای مسلح یا ایدئولوژی رهبران قرار دارد؛ عواملی که مدل‌های برون‌نگر غالب بر NPT نادیده می‌گیرند.

در مجموع، این مجموعه نقدها نشان می‌دهد که رژیم NPT باید فراتر از قالبی صرفاً فنی یا حقوقی تکامل یابد. برای آن‌که این رژیم در دنیای امروز قابلیت بقا داشته باشد، باید به

صلح از طریق اشاعه ... (سید یاسر جبرائیلی و دیگران) ۳۱۷

پرسش‌های عمیق‌تری همچون نابرابری جهانی، بی‌اعتمادی راهبردی، و تغییر توازن مشروعیت هنجاری در نظم چندقطبی پاسخ دهد.

۴. بهای خلع سلاح و فقدان سلاح

این بخش به بررسی پیامدهای امنیتی دولت‌هایی می‌پردازد که یا از دستیابی به سلاح هسته‌ای خودداری کرده‌اند، یا به‌صورت داوطلبانه خلع سلاح شده‌اند. این موارد، پشتوانه‌ای تجربی و حیاتی برای استدلال اصلی این مقاله فراهم می‌کنند: اینکه وضعیت بی‌هسته‌گی در نظام بین‌الملل آنارشیک، اغلب با افزایش میزان در معرض‌بودن به مداخله نظامی خارجی، تغییر رژیم یا دیپلماسی قهری همراه است.

پنج مطالعه موردی پیش‌رو-عراق، لیبی، اوکراین، سوریه و افغانستان - پیامدهای راهبردی چشم‌پوشی از بازدارندگی هسته‌ای را در جهان که در آن نابرابری قدرت پابرجاست و محدودیت‌های هنجاری به‌طور گزینشی اعمال می‌شوند، به‌روشنی نشان می‌دهند.

۱.۴ عراق

عراق نمونه‌ای الگوشناختی از کشوری است که با وجود خلع سلاح، مجازات شد. پس از جنگ خلیج فارس در سال ۱۹۹۱، عراق زیرساخت‌های هسته‌ای خود را برچید و تحت نظارت‌های گسترده سازمان ملل قرار گرفت. با وجود افزایش آگاهی جهانی نسبت به پایبندی عراق، ایالات متحده در سال ۲۰۰۳ به بهانه از بین بردن سلاح‌های کشتار جمعی، حمله نظامی گسترده‌ای را آغاز کرد-بهانه‌ای که بعدها بی‌اعتبار اعلام شد. اندرو نیومن (Newman, 2005, pp. 155-157) نتیجه می‌گیرد که این حمله، شکست «مدل عراق به‌مثابه بازدارنده» را به نمایش گذاشت، زیرا جنگ نه توانمندی عراق در زمینه سلاح‌های کشتار جمعی را اثبات کرد و نه مانعی برای اشاعه‌گران بالقوه‌ای همچون کره شمالی شد. از منظر واقع‌گرایانه، کنت والتز (Waltz, 2012, p. 2) حمله به عراق را به‌منزله هشدار راهبردی تفسیر می‌کند: «عراق نمونه‌ای بود که نشان داد نداشتن سلاح هسته‌ای چگونه می‌تواند زمینه‌ساز حمله شود». این مشاهده، پیش‌فرض خطرناکی را برجسته می‌سازد که برابری میان خلع سلاح و آسیب‌پذیری را تثبیت می‌کند.

رابرت لیتوک (Litwak, 2008, pp. 94-95) این برداشت را تقویت می‌کند و خاطرنشان می‌سازد که با وجود همکاری گسترده صدام حسین با بازرسان سازمان ملل و نابودی برنامه‌های تسلیحاتی، دولت بوش همچنان راهبرد تغییر رژیم را دنبال کرد؛ راهبردی که در چارچوب سیاست جنگ پیش‌دستانه گسترده‌تری تعریف می‌شد. از دید لیتوک، تبعیت عراق، به‌طرزی پارادوکسیکال، آسیب‌پذیری آن را افزایش داد و نشان داد که خلع سلاح بدون تضمین‌های امنیتی معتبر، می‌تواند به یک مخاطره راهبردی بدل شود.

احسان بط (Butt, 2019, pp. 2-4) بُعدی قانع‌کننده به این تحلیل می‌افزاید و جنگ عراق را کنشی «نمایشی» تلقی می‌کند - نه برای حذف یک تهدید واقعی، بلکه برای بازنمایی هژمونی ایالات متحده پس از حملات ۱۱ سپتامبر. او استدلال می‌کند که وضعیت خلع سلاح‌شده عراق، این کشور را به هدفی ایده‌آل برای اهداف نمایشی تبدیل کرد: حمله به عراق نه به‌منظور بازداشتن تهدید سلاح‌های کشتار جمعی که عملاً دیگر وجود نداشت، بلکه برای تثبیت برتری آمریکا انجام شد.

۲.۴ لیبی

تجربی لیبی، خطرات خلع سلاح داوطلبانه را به‌روشنی آشکار می‌سازد. در سال ۲۰۰۳، معمر قذافی در ازای عادی‌سازی روابط با غرب، برنامه‌های هسته‌ای و سایر سلاح‌های کشتار جمعی (WMD) خود را کنار گذاشت. این تصمیم که در آن زمان به‌مثابه یک موفقیت دیپلماتیک مورد ستایش قرار گرفت، بعدها به هشدار راهبردی بدل شد؛ زمانی که ناتو در سال ۲۰۱۱ در لیبی مداخله نظامی کرد و این مداخله مستقیماً به سرنگونی و مرگ قذافی منجر شد.

مونتیرو و دیز (Monteiro and Debs, 2014, pp. 7-8) استدلال می‌کنند که سرنوشت لیبی، نشانگر خطرات خلع سلاح بدون تضمین‌های امنیتی معتبر است. مدل صوری آن‌ها نشان می‌دهد که کشورها در زمانی که بدون حمایت ائتلافی یا بازدارنده، خلع سلاح می‌شوند، بیشترین آسیب‌پذیری را دارند؛ وضعیتی که لیبی دقیقاً دچار آن شد. قذافی با کنار گذاشتن برنامه هسته‌ای خود، یک برگ چانه‌زنی راهبردی مهم را از دست داد و در برابر فشارهای خارجی بی‌دفاع شد - نه توان بازدارندگی داشت و نه قدرت تلافی.

صلح از طریق اشاعه ... (سید یاسر جبرائیلی و دیگران) ۳۱۹

تی. وی. پال (Paul, 1995, pp. 696-697) نیز در همین راستا می‌نویسد که پرونده لیبی، اعتبار رژیم بین‌المللی عدم اشاعه را تضعیف کرد و نشان داد که سلاح‌های هسته‌ای می‌تواند ابزارهایی قدرتمند برای بقاء رژیم‌ها، به‌ویژه در برابر دشمنان برتر نظامی، باشند. پژوهش میدانی مالفرید برائوت - هگهامر (Braut-Hegghammer, 2008, pp. 55-57) نشان می‌دهد که تصمیم لیبی، کمتر ناشی از فشار غرب بود و بیشتر پاسخی عقلانی به تغییر محاسبات امنیتی محسوب می‌شد. پس از حمله ایالات متحده به عراق، نخبگان لیبیایی برنامه WMD خود را نه دارایی، بلکه خطری تلقی کردند؛ برنامه‌ای که آن قدر ناقص بود که قدرت بازدارندگی نداشت، اما به اندازه‌ای تحریک‌آمیز بود که بتواند مجازات را توجیه کند. انتخاب قذافی، از این‌رو، تلاشی برای اجتناب از سرنوشت عراق و بهره‌مندی از منافع اقتصادی و دیپلماتیک از طریق بازتنظیم راهبردی بود.

در ابتدا، مقامات ایالات متحده و بریتانیا، عقب‌نشینی لیبی از WMD را نمونه‌ای موفق از خلع سلاح آمیز معرفی کردند؛ اما همان‌گونه که جاناتان تاکر (Tucker, 2009, pp. 363-365) یادآور می‌شود، مداخله سال ۲۰۱۱ به‌وضوح محدودیت‌های خلع سلاح به‌عنوان تضمینی برای امنیت رژیم را نشان داد. قذافی انتظار داشت در ازای امتیازدهی‌های خود، بازسازی وجهه و عدم مداخله دریافت کند، اما عملیات هوایی ناتو - که بر پایه تفسیری گسترده از اصل مسئولیت حمایت (R2P) شکل گرفت - به‌جای تضمین بقای رژیم، به سرنگونی آن منجر شد.

روایت دقیق کریستوفر شیویس (Chivvis, 2014, pp. 3-5, 169-171) از عملیات ناتو این تحلیل را تقویت می‌کند. او نشان می‌دهد که علی‌رغم ادعاهای اولیه مبنی بر تمرکز عملیات بر حمایت از غیرنظامیان، قدرت‌های غربی به‌سرعت موضعی اتخاذ کردند که عملاً در خدمت براندازی رژیم قرار گرفت. نتیجه، به تعبیر شیویس، پیروزی مداخله‌گرایی لیبرال بود؛ اما پیروزی‌ای که ساختار مشوق‌های خلع سلاح داوطلبانه را به‌گونه‌ای برگشت‌ناپذیر تخریب کرد.

نورمن سیگار (Cigar, 2012, pp. 1-3) حتی پا را فراتر می‌گذارد و استدلال می‌کند که پرونده لیبی، احتمالاً اراده دیگر رژیم‌ها برای دستیابی یا حفظ توانمندی‌های هسته‌ای را تقویت کرده است. برای بسیاری از دولت‌ها، لیبی به درسی بدل شده است درباره ارزش امنیتی سلاح‌های هسته‌ای، نه فقط به‌مثابه ابزار بازدارندگی، بلکه به‌عنوان سپری در برابر تغییر رژیم تحمیلی از بیرون. به باور سیگار، پیام ارسالی به کشورهای چگونگی شمالی و

ایران روشن است: خلع سلاح برابر است با آسیب‌پذیری؛ در حالی که ابهام یا مقاومت هسته‌ای، ممکن است نوعی مصونیت راهبردی فراهم آورد.

در مجموع، خلع سلاح لیبی - که در ابتدا به‌عنوان یک پیروزی دیپلماتیک ستایش می‌شد - در نهایت نشان داد که اعتماد به خلع سلاح در یک نظام بین‌الملل آنارشیک، چقدر می‌تواند خطرناک باشد. تجربه لیبی از آن زمان به‌الگویی هشدارآمیز بدل شده، اعتماد به رژیم NPT را تضعیف کرده و منطق راهبردی بازدارندگی هسته‌ای را نزد دولت‌های آسیب‌پذیر بیش از پیش تقویت کرده است.

۳.۴ اوکراین

خلع سلاح اوکراین در دوران پس از شوروی را می‌توان یکی از پرهزینه‌ترین قمارهای امنیتی در تاریخ معاصر دانست. اوکراین پس از استقلال در سال ۱۹۹۱، سومین زرادخانه بزرگ هسته‌ای جهان را به ارث برد: شامل ۱۷۶ موشک قاره‌پیما (ICBM)، ۴۴ بمب افکن استراتژیک، بیش از ۲۶۰۰ سلاح هسته‌ای تاکتیکی، و همچنین مقادیر قابل توجهی مواد شکافت‌پذیر و زیرساخت هسته‌ای (Camurri, 2024, pp. 35-36; Vicente, 2023, p. 38). براساس «یادداشت تفاهم بوداپست درباره تضمین‌های امنیتی» در سال ۱۹۹۴، اوکراین متعهد شد که تمام سلاح‌های هسته‌ای خود را واگذار کرده و به‌عنوان یک کشور غیرهسته‌ای به معاهده منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای (NPT) بپیوندد. در مقابل، ایالات متحده، بریتانیا و روسیه متعهد شدند که به حاکمیت اوکراین احترام بگذارند، از تهدید یا استفاده از زور خودداری کنند و دست به اجبار اقتصادی نزنند. (Yost, 2015, pp. 506-508)

با این حال، این یادداشت تنها تضمین‌هایی سیاسی فراهم می‌کرد و فاقد ضمانت‌های حقوقی الزام‌آور بود. کاموری (Camurri, 2024, pp. 56-57) یادآور می‌شود که واژه «تضمین» عمده‌اً از سوی مذاکره‌کنندگان آمریکایی و بریتانیایی انتخاب شد تا از ایجاد تعهداتی مشابه تضمین‌های دفاع جمعی مانند ناتو اجتناب شود، و انتظارات مداخله نظامی در صورت نقض را کاهش دهد. این ابهام حقوقی در نهایت اوکراین را در برابر فشار و تجاوز آسیب‌پذیر ساخت.

شکننده بودن این چارچوب در سال ۲۰۱۴ آشکار شد، زمانی که روسیه شبه‌جزیره کریمه را ضمیمه کرد و از جدایی‌طلبان مسلح در دونباس حمایت کرد، و بار دیگر در سال ۲۰۲۲، زمانی که تهاجم نظامی سراسری به اوکراین را آغاز نمود. این اقدامات نقض صریح

صلح از طریق اشاعه ... (سید یاسر جبرائیلی و دیگران) ۳۲۱

تعهدات روسیه در چارچوب یادداشت بوداپست مبنی بر احترام به تمامیت ارضی و مرزهای موجود اوکراین بودند. (Yost, 2015, p. 506; Vicente, 2023, p. 39)

تاننوالد (Tannenwald, 2007, pp. 327-328) تأکید می‌کند که سرنوشت اوکراین، ضعف بنیادین بازدارندگی بدون سلاح هسته‌ای یا تضمین‌های ائتلافی معتبر را آشکار می‌سازد: «اوکراین نمونه‌ای است از شکست بازدارندگی در غیاب سلاح هسته‌ای یا اتحادهای معتبر». این رویداد نشان می‌دهد که تعهدات هنجاری، بدون سازوکارهای بازدارنده الزام‌آور، کفایت ندارند.

شریل (Sherrill, 2017, p. 3) نیز هشدار می‌دهد که انفعال جامعه بین‌الملل در برابر تجاوز روسیه، اعتبار هنجار منع استفاده از سلاح هسته‌ای را فرسوده کرده است. او می‌نویسد: «فرسایش این تابو، قدرت‌های هسته‌ای را به کنش قهری در سایه بمب جسورتر می‌سازد». در مورد اوکراین، این فرسایش سبب شد که یک قدرت هسته‌ای، جنگی متعارف را زیر چتر بازدارندگی هسته‌ای آغاز کند، در حالی که قربانی غیرهسته‌ای آن، تنها از حمایت‌های لفظی همان قدرت‌هایی برخوردار شد که پیش‌تر حاکمیتش را تضمین کرده بودند.

پیامدهای این رویداد برای رژیم جهانی عدم اشاعه بسیار عمیق است. ویسنته (Vicente, 2023, p. 39) اشاره می‌کند که اقدامات روسیه، اعتماد به تضمین‌های سیاسی را تضعیف کرده و موجب احیای علاقه کشورهای غیرهسته‌ای به بررسی مجدد مزایای بازدارندگی هسته‌ای شده است. او می‌نویسد: «تهاجم، شکاف در یادداشت بوداپست را تعمیق بخشید»، و پیامی را ارسال کرد مبنی بر اینکه تنها سلاح هسته‌ای می‌تواند در برابر تجاوز قدرت‌های بزرگ حفاظت واقعی فراهم آورد.

سری (Serri, 2023, pp. 41-42) این نکته را بسط می‌دهد و استدلال می‌کند که صرفاً تهدیدهای هسته‌ای مطرح‌شده از سوی روسیه - حتی بدون استفاده واقعی - محاسبات راهبردی جهانی را تغییر داده است. به گفته او، «اشاره‌های مکرر روسیه به تهدیدهای هسته‌ای در جریان جنگ متعارف با اوکراین، آستانه پذیرش این تهدیدها را کاهش داده و تابوی هنجاری پیرامون آن را تضعیف کرده است».

یوست (Yost, 2015, p. 506) در جمع‌بندی نتیجه می‌گیرد که نقض یادداشت بوداپست از سوی روسیه «اعتماد به اصول دیرینه نظم بین‌الملل را تضعیف کرده و معماری وسیع‌تر خلع سلاح و امنیت تعاملی شکل‌گرفته در دوران پس از جنگ سرد را دچار آسیب کرده است».

بنابراین، پرونده اوکراین، درسی هشدارآمیز به همراه دارد: خلع سلاح در غیاب تضمین‌های مستحکم، ممکن است نه تنها امنیت ملی را افزایش ندهد، بلکه آن را تضعیف نیز بکند.

۴.۴ سوریه

سوریه هرگز به تسلیحات هسته‌ای دست نیافت و در عوض، در سال ۲۰۱۳ تحت فشارهای بین‌المللی، به خلع سلاح شیمیایی تن داد. با وجود مشارکت رسمی در «هیأت مشترک سازمان منع تسلیحات شیمیایی و سازمان ملل» (OPCW-UN Joint Mission) و پیوستن به «کنوانسیون منع تسلیحات شیمیایی»، این کشور همچنان هدف حملات نظامی مکرر از سوی ایالات متحده، اسرائیل و ترکیه قرار گرفت. تجربه سوریه نشان می‌دهد که خلع سلاح - حتی در چارچوب همکاری‌های بین‌المللی - نتوانست این کشور را از مداخله قهری مصون نگه دارد، به‌ویژه زمانی که منافع ژئوپلیتیکی بر ملاحظات حقوقی و هنجاری غلبه یافتند.

خلع سلاح شیمیایی سوریه پس از استفاده از گاز سارین از سوی دولت بشار اسد در سال ۲۰۱۳ صورت گرفت. این اقدام پس از هشدار صریح باراک اوباما صورت گرفت که اعلام کرده بود استفاده از سلاح شیمیایی، واکنش نظامی ایالات متحده را در پی خواهد داشت. اما به‌جای مداخله نظامی، توافقی با میانجی‌گری روسیه حاصل شد که منجر به خلع سلاح سوریه گردید؛ توافقی که به تعبیر اسکوآسونی، «به عنوان یک برگ چانه‌زنی در برابر مداخله نظامی» به‌کار رفت. (Squassoni, 2014, pp. 14-15) با این حال، این توافق نتوانست مصونیت سیاسی یا نظامی برای دمشق فراهم کند. همان‌گونه که اسکوآسونی (Squassoni, 2014) اشاره می‌کند، ایالات متحده سرانجام در سال ۲۰۱۴ به سوریه حمله هوایی کرد - اما نه در واکنش به تسلیحات شیمیایی، بلکه به‌بهانه برخورد با داعش - امری که گزینش‌گری راهبردی در مداخلات نظامی را برجسته می‌سازد.

علی‌رغم خلع سلاح، جنگنده‌های اسرائیلی در سال ۲۰۰۷ در چارچوب «عملیات باغ» (Operation Orchard) تأسیسات هسته‌ای الکبار سوریه را به‌طور پیش‌دستانه بمباران کردند. هرچند سوریه قصد حمله قریب‌الوقوعی نداشت، این حمله با حداقل واکنش بین‌المللی مواجه شد (Garwood-Gowers, 2011, pp. 263-266). به تعبیر گاروود - گاورز، این موضوع نشان می‌دهد که در عمل، مشروعیت ژئوپلیتیکی بر مشروعیت حقوقی اولویت می‌یابد؛

صلح از طریق اشاعه ... (سید یاسر جبرائیلی و دیگران) ۳۲۳

به گونه‌ای که «دفاع پیش‌دستانه» در عمل پذیرفته می‌شود، حتی اگر مبنای حقوقی نداشته باشد. (p. 265)

مقدسی و هنداوی (Makdisi and Hindawi, 2017, pp. 1-2) خلع سلاح شیمیایی سوریه را «برآیند اجبار- رضایت ترکیبی» توصیف می‌کنند؛ وضعیتی که در آن، پذیرش خلع سلاح از سوی سوریه بیشتر ناشی از تهدیدهای معتبر به استفاده از زور بود تا تعهدات حقوقی یا چندجانبه‌گرایی واقعی. با این حال، همان‌گونه که این دو پژوهشگر تأکید می‌کنند، حتی این میزان از همکاری نیز نتوانست مانع از نقض حاکمیت سوریه در مراحل بعدی شود و محدودیت‌های خلع سلاح مبتنی بر همکاری را در بسترهای راهبردی نامتقارن به نمایش گذاشت.

کمبل کریگ (Craig, 2003, pp. 104-106) این نقد را ژرف‌تر می‌سازد و می‌نویسد که در غیاب بازدارندگی هسته‌ای، دولت‌های ضعیف قربانی ترجیح «سودمندی راهبردی» بر «تبادل اخلاقی» می‌شوند. خلع سلاح شاید زمان بخرد، اما در برابر منطق واقع‌گرایانه بازیگران قدرتمند، به‌ندرت به خودمختاری می‌انجامد.

این وضعیت در سال ۲۰۰۷ و نیز در فاصله سال‌های ۲۰۱۲ تا ۲۰۱۸ به‌وضوح آشکار شد؛ زمانی که دولت اسد - حتی در حالی که تقریباً از تسلیحات کشتار جمعی خلع سلاح شده بود - همچنان با مداخلات نظامی دوره‌ای و حملات هدفمند روبه‌رو بود. بر اساس گزارش نیویورکر، حتی در عملیات خرابکارانه مخفیانه آمریکا و اسرائیل علیه برنامه هسته‌ای ایران نیز الگویی مشابه دیده شد؛ الگویی که در آن، «ضربه خاموش» (Silent Strike) به ابزار جدیدی برای اعمال قدرت تبدیل شده بود؛ زمانی که جنگ آشکار، بیش از حد پرهزینه به نظر می‌رسید. (Bergman, 2012)

از این‌رو، تجربه سوریه نشان می‌دهد که دولت‌های غیرهسته‌ای - حتی اگر خلع سلاح شوند - همچنان در معرض تجاوز خارجی باقی می‌مانند؛ به‌ویژه زمانی که در نقطه تقاطع رقابت قدرت‌های بزرگ قرار دارند. آن‌گونه که پرونده سوریه به‌روشنی نشان می‌دهد، خلع سلاح در غیاب بازدارندگی، نه تضمینی برای امنیت، بلکه ممکن است به نقطه‌ضعفی راهبردی بدل شود.

۵.۴ افغانستان

افغانستان، که هرگز به دنبال دستیابی به سلاح هسته‌ای نرفت، در سال ۲۰۰۱ از سوی ایالات متحده و در پاسخ به حملات ۱۱ سپتامبر مورد تهاجم قرار گرفت. این رویداد آغازگر دو دهه اشغال نظامی و تلاش برای دولت‌سازی در این کشور بود. با وجود سرمایه‌گذاری گسترده در ساختارهای امنیتی و حکمرانی، طالبان پس از خروج نیروهای آمریکایی در سال ۲۰۲۱ به سرعت به قدرت بازگشتند؛ موضوعی که محدودیت‌های مداخلات خارجی را در غیاب ظرفیت بازدارنده بومی آشکار ساخت.

این مسیر، بازتاب الگویی فراگیرتر از تغییر رژیم‌های غیرهسته‌ای توسط قدرت‌های خارجی است. پاتریک کاکبرن (Cockburn, 2016, pp. 1-2) یادآور می‌شود که مداخلات آمریکا در کشورهایی مانند افغانستان، بیشتر تابع برداشت‌های مقطعی از تهدید بوده‌اند تا هنجارهای پایدار حقوق بین‌الملل یا اجماع جهانی، و در نتیجه، نهادهای بومی اغلب در برابر بازگشت‌پذیری سیاسی آسیب‌پذیر باقی مانده‌اند. حتی در اوج حضور آمریکا، امنیت افغانستان به نیروهای خارجی گره خورده و در برابر چرخش‌های سیاسی در واشنگتن بی‌ثبات بود.

فرانک زاور (Sauer, 2015, pp. 33-36) با تحلیل مورد افغانستان در چارچوب نظریه بازدارندگی هسته‌ای، این نقد را تقویت می‌کند. او استدلال می‌کند که کشورهای غیرهسته‌ای فاقد «عایق راهبردی» ای هستند که سلاح‌های هسته‌ای فراهم می‌کنند، و از این رو در برابر ترجیحات قهری قدرت‌های نظامی مسلط، همواره در معرض آسیب قرار دارند. در غیاب چتر بازدارنده، افغانستان نه توان جلوگیری از تهاجم خارجی را داشت، نه می‌توانست در تعیین سرنوشت حاکمیت خود در برابر بازیگران فرامنطقه‌ای مقاومت کند.

حضور ایالات متحده در افغانستان، ترکیبی از مأموریت ضدتروریسم و دولت‌سازی معرفی شد. اما همان‌طور که ملیک (Mullick, 2021, p. 1) نشان می‌دهد، این مأموریت بیشتر تابع منطق‌های ژئوپلیتیکی متغیر بود تا هدفی راهبردی و پایدار. با کاهش ادراک تهدید در گفتمان داخلی آمریکا، منطق استمرار حضور نظامی نیز از بین رفت و در نهایت به خروج و فروپاشی سریع دولت ملی افغانستان انجامید.

این فروپاشی، شکنندگی ساختارهای حکمرانیی تحمیل‌شده از بیرون را نیز نمایان ساخت. شهاب و همکاران (Shahab et al., 2023, pp. 195-196) یادآور می‌شوند که بازگشت طالبان، بازتنظیم ژئوپلیتیکی منطقه‌ای را به‌ویژه در پاکستان موجب شد؛ کشوری که مدت‌ها

صلح از طریق اشاعه ... (سید یاسر جبرائیلی و دیگران) ۳۲۵

سیاست خارجی خود را حول منافع ژئواستراتژیک افغانستان تنظیم کرده بود. به گفته آن‌ها، با خروج آمریکا، خلأ قدرت در افغانستان، پاکستان را در معرض موج جدیدی از خشونت شبه‌نظامیان - به‌ویژه از سوی تحریک طالبان پاکستان (TTP) - قرار داد و چشم‌انداز امنیت منطقه‌ای را پیچیده‌تر ساخت.

این پرونده، بر شکاف راهبردی میان کشورهای هسته‌ای و غیرهسته‌ای در نظم بین‌الملل معاصر صحنه می‌گذارد. این تضاد آشکار است: اگر افغانستان حتی از یک ظرفیت بازدارندگی هسته‌ای بالقوه برخوردار بود، به احتمال زیاد تغییر رژیم با این سرعت و اجماع خارجی اتفاق نمی‌افتاد. چاپل (Chappell, 2021, pp. 12-14) با تحلیل تطبیقی اشاعه هسته‌ای نشان می‌دهد که دولت‌هایی چون ایالات متحده به‌طور قابل توجهی کمتر به مداخله گسترده علیه رژیم‌های مسلح به سلاح هسته‌ای - حتی اگر سیاسی خصمانه باشند - تمایل دارند، چرا که هزینه‌ها و ریسک‌های راهبردی این‌گونه مداخلات بسیار بالا است.

به‌طور خلاصه، افغانستان آسیب‌پذیری کشورهایی را نشان می‌دهد که در جهانی مبتنی بر منطق بازدارندگی زندگی می‌کنند، اما فاقد ابزارهای بازدارنده هستند. سقوط این کشور - با وجود دو دهه حمایت متحدان - نشان داد که در غیاب بازدارندگی سخت، حاکمیت، دارایی‌های مشروط باقی می‌ماند؛ مشروط به برداشت‌های تهدیدآمیز قدرت‌های بزرگ.

۶.۴ جمع‌بندی

پنج مطالعه موردی بررسی شده - عراق، لیبی، اوکراین، سوریه و افغانستان - در مجموع، یک حقیقت ساختاری تلخ را آشکار می‌سازند: کشورهای غیرهسته‌ای همچنان به شدت در برابر مداخله خارجی و تغییر رژیم آسیب‌پذیرند، صرف‌نظر از میزان پابندی آن‌ها به هنجارهای بین‌المللی منع اشاعه یا تعهدات خلع سلاح. این رژیم‌ها در معرض حمله نظامی، فشارهای قهری یا اشغال آشکار قرار گرفتند؛ اقداماتی که اغلب با گفتمان‌های امنیتی توجیه شدند که کمتر مبتنی بر اصول حقوقی بودند و بیشتر ریشه در منافع ژئوپلیتیکی متغیر داشتند. در تمامی این موارد، خلع سلاح یا فقدان بازدارندگی هسته‌ای نتوانست دولت‌ها را از اقدام قهری محافظت کند. این سرنوشت‌ها در تضاد کامل با رفتار جامعه بین‌المللی نسبت به رژیم‌های هسته‌ای چون کره شمالی یا پاکستان قرار دارد؛ کشورهایی که علیرغم بی‌ثباتی یا اقدامات تحریک‌آمیز، عمدتاً از فشارهای مشابه مصون مانده‌اند. این نابرابری ساختاری،

نکته‌ای را که تاریخ به‌وضوح نشان داده، بار دیگر تأیید می‌کند: سلاح هسته‌ای، مصونیتی راهبردی ایجاد می‌کند که دولت‌های فاقد آن، از آن بی‌بهره‌اند.

۵. صلح میان رقبای هسته‌ای: شواهدی در تأیید بازدارندگی

در حالی که بخش‌های پیشین آسیب‌پذیری راهبردی کشورهای غیرهسته‌ای را نشان دادند، این بخش به بررسی دینامیکی معکوس می‌پردازد: اثر تثبیت‌گر بازدارندگی هسته‌ای در روابط میان رقبای مسلح به سلاح هسته‌ای. از ابرقدرت‌های جنگ سرد گرفته تا دوگانه‌های منطقه‌ای، سلاح‌های هسته‌ای سبب احتیاط، کاهش احتمال جنگ تمام‌عیار، و مدیریت بحران - حتی در اوج دشمنی و تنش - شده‌اند. این موارد نشان می‌دهند که توانمندی هسته‌ای متقابل - حتی در شرایط توزیع نامتقارن - توانسته است از تشدید بحران جلوگیری کند و نظم ژئوپلیتیکی را حفظ نماید.

۱.۵ ایالات متحده و اتحاد شوروی: بازدارندگی در دوران جنگ سرد

دوران جنگ سرد، نمونه الگوشناختی بازدارندگی هسته‌ای در سیاست بین‌الملل به‌شمار می‌رود. با وجود شکاف عمیق ایدئولوژیک، جنگ‌های نیابتی متعدد، و دوره‌هایی از بازی با آتش و تنش‌های شدید، ایالات متحده و اتحاد جماهیر شوروی از ورود به جنگ مستقیم و تمام‌عیار خودداری کردند؛ تا حد زیادی به دلیل منطق بازدارندگی متقابل تضمین‌شده (Mutual Assured Destruction - MAD). این درک که هرگونه مبادله هسته‌ای به نابودی هستی‌گرایانه هر دو طرف منجر خواهد شد، دو ابرقدرت را از آغاز درگیری مستقیم بازداشت.

تام زاور (Sauer, 2009, pp. 747-749) این دوره را به‌عنوان عصری از «بازدارندگی وجودی» توصیف می‌کند، که در آن، صرف‌ظرفیت تخریب‌گر زرادخانه‌های هسته‌ای - نه ضرورتاً آمادگی عملیاتی برای شلیک - برای ایجاد بازدارندگی کافی بود. به باور او، «غیرقابل‌تصور بودن جنگ هسته‌ای»، نه طرح‌های جنگی جزئی و عملیاتی، منبع اصلی ثبات راهبردی بود.

حتی منتقدان نظریه بازدارندگی نیز اذعان دارند که سلاح‌های هسته‌ای نقشی بازدارنده در بحران‌های کلیدی ایفا کردند. کمبل کریگ (Craig, 2003, pp. x-xii)، در حالی که به مخاطرات اخلاقی و بی‌ثباتی ساختاری بازدارندگی اشاره دارد، می‌پذیرد که در بزنگاه‌هایی

صلح از طریق اشاعه ... (سید یاسر جبرائیلی و دیگران) ۳۲۷

مانند بحران موشکی کوبا و رویارویی‌های برلین، بازدارندگی هسته‌ای نقشی تعیین‌کننده در مهار تشدید بحران داشت. به گفته او، توازن هسته‌ای در دوران جنگ سرد «نه به دلیل عقلانیت نهادینه‌شده، بلکه به دلیل ترس رهبران از پیامدهای فاجعه‌بار اشتباهات محاسباتی» کارساز بود.

راهبردگرایی چون پل نیتزه (Nitze, 1976, pp. 207-209) تأکید می‌کردند که علی‌رغم دوره‌های تنش‌زدایی و توافقات کنترل تسلیحاتی همچون *SALT*، ثبات نظم هسته‌ای همواره تحت فشار برداشت‌های تهدید و رقابت برای برتری راهبردی - به‌ویژه از سوی شوروی در دهه ۱۹۷۰- قرار داشت. با این حال، به‌طرزی پارادوکسیکال، همین تلاش‌ها برای دستیابی به برتری، از طریق تقویت ظرفیت‌های ضربه دوم، به افزایش اعتبار منطق MAD انجامید.

جوزف سیراکیوزا و دیوید کلن (Siracusa and Coleman, 2000, p. 277) استدلال می‌کنند که بازدارندگی به ستون فقرات دیپلماسی جنگ سرد بدل شد؛ دو ابرقدرت در مسیری مارپیچی موسوم به «نردبان هسته‌ای» پیش رفتند تا اهرم فشار به‌دست آورند، اما در نهایت دریافتند که منطق حاکم، نه برتری، بلکه بقاء بود.

کلودیو چیوفی (Cioffi, 2020, pp. 40-43) در بازخوانی نظریه‌پردازی‌های هسته‌ای در سال‌های آغازین جنگ سرد، نشان می‌دهد که این دوره شاهد گذار از بازدارندگی به‌عنوان یک شهود راهبردی، به یک دکترین رسمی بود؛ دکترینی که با مدل‌سازی‌های نظریه بازی‌ها و تمرینات شبیه‌سازی بحران همراه بود و هدف آن، اجتناب از تشدید درگیری بود.

در نهایت، آوودی - اکینسهینوا و ابواه (Awodeyi-Akinsehinwa and Obuah, 2023, p. 45) نتیجه می‌گیرند که جنگ سرد نشان داد چگونه ترس از نابودی متقابل، مانع شعله‌ور شدن جنگ جهانی شد و بازدارندگی را نه فقط به‌مثابه مفهومی نظری، بلکه به‌عنوان سازوکاری عملی برای مدیریت رقابت ابرقدرت‌ها به اثبات رساند.

۲.۵ هند و پاکستان: مهار بحران از طریق بازدارندگی

هند و پاکستان، که هر دو از سال ۱۹۹۸ به سلاح هسته‌ای مجهز شده‌اند، چندین بحران نظامی را تجربه کرده‌اند؛ از جمله جنگ کارگیل در سال ۱۹۹۹، بحران «دو قله» در سال‌های ۲۰۰۱-۲۰۰۲، حملات بمبئی در ۲۰۰۸، و حادثه پلوا مه - بالاکوت در ۲۰۱۹. اما همواره از ورود به جنگ تمام‌عیار اجتناب کرده‌اند. این الگو، جنوب آسیا را به نمونه‌ای کلاسیک از

پارادوکس ثبات - بی‌ثباتی بدل کرده است؛ پارادوکسی که در آن، سلاح‌های هسته‌ای از درگیری گسترده جلوگیری می‌کنند، اما زمینه را برای تحریکات کم‌شدت زیر آستانه هسته‌ای فراهم می‌سازند.

چنان‌که بسیاری از پژوهشگران اشاره کرده‌اند، پاکستان از ظرفیت هسته‌ای خود برای پوشش دادن به حمایت از گروه‌های شبه‌نظامی فعال در کشمیر تحت کنترل هند بهره برده است. اس. پال کاپور (Kapur, 2008, pp. 72-74) استدلال می‌کند که سلاح‌های هسته‌ای، ارتش پاکستان را در اتخاذ راهبرد حمایت از شورش‌های مرزی و تروریسم جسورتر کرده‌اند، چرا که محاسبه می‌شد هند به دلیل خطر تشدید هسته‌ای، از واکنش متعارف گسترده خودداری خواهد کرد. این منطق در جنگ کارگیل سال ۱۹۹۹ به‌وضوح مشهود بود، جایی که نیروهای پاکستانی تحت پوشش بازدارندگی هسته‌ای وارد قلمرو هند شدند. اگرچه واکنش نظامی هند قاطع بود، اما همچنان محدود باقی ماند؛ زیرا نیروهای هندی از عبور از «خط کنترل» (LOC) خودداری کردند؛ اقدامی که بیشتر به دلایل سیاسی و دیپلماتیک بود تا صرفاً ترس هسته‌ای. (Kapur, 2009, pp. 394-396)

دوین هگرتی (Hagerty, 2020, pp. 6-7) این دیدگاه را تقویت کرده و خاطر نشان می‌کند که رفتار هند در بحران‌های پس از سال ۱۹۹۸ با نوعی خویشتنداری تعریف شده است. او این احتیاط را عمدتاً ناشی از بازدارندگی هسته‌ای می‌داند که به‌شدت گزینه‌های متعارف هند را در زمان تحریکات محدود کرده است؛ از جمله پس از حمله به پارلمان در سال ۲۰۰۱ و کشتار بمبئی در ۲۰۰۸. هگرتی مفهوم «ثبات زشت» (*ugly stability*) را معرفی می‌کند؛ وضعیتی که در آن، جنگ آشکار مهار می‌شود، اما صلح همچنان دور از دسترس باقی می‌ماند، زیرا خشونت‌های غیرمتعارف به‌طور مداوم ادامه می‌یابند.

حادثه پلوامه-بالاکوت در سال ۲۰۱۹ نیز همین پویایی‌ها را تأیید کرد. پس از یک بمب‌گذاری انتحاری که منجر به کشته شدن ۴۰ نیروی شبه‌نظامی هندی شد، هند حملات هوایی عمیقی به داخل خاک پاکستان انجام داد. پاکستان نیز با حمله هوایی تلافی‌جویانه پاسخ داد و دو طرف تا آستانه رویارویی نظامی مستقیم پیش رفتند. با این حال، هر دو کشور به‌سرعت از تشدید تنش عقب‌نشینی کردند، از جمله بازگرداندن سریع یک خلبان اسیر هندی از سوی پاکستان، که نشان‌دهنده اثر مهارکننده بازدارندگی هسته‌ای حتی در اوج تنش‌ها بود. (Hagerty, 2020, pp. 7-9)

صلح از طریق اشاعه ... (سید یاسر جبرائیلی و دیگران) ۳۲۹

در مجموع، اگرچه سلاح‌های هسته‌ای تاکنون مانع از جنگ تمام‌عیار میان هند و پاکستان شده‌اند، اما صلح به همراه نیاورده‌اند. در عوض، الگوی درگیری‌های محدود زیر سایه بازدارندگی هسته‌ای را نهادینه کرده‌اند و این حقیقت را تقویت می‌کنند که بازدارندگی شاید مانع از جنگ شود، اما مانع از خشونت نمی‌شود.

۳.۵ ایالات متحده و چین: بحران‌های تایوان و ابهام راهبردی

با وجود رقابت نظام‌مند میان ایالات متحده و چین، دو کشور تاکنون از ورود به درگیری نظامی مستقیم - به‌ویژه بر سر نقاط تنش‌زایی چون تایوان و دریای جنوبی چین - اجتناب کرده‌اند. دلیل اصلی این اجتناب را می‌توان در منطق پایدار بازدارندگی هسته‌ای جستجو کرد؛ منطقی که هم بازدارندگی مستقیم و هم بازدارندگی تعمیم‌یافته را شامل می‌شود.

بازدارندگی تعمیم‌یافته نقش محوری ویژه‌ای در این زمینه ایفا کرده است. ترنس روهریگ (Roehrig, 2017, pp. 1-3) یادآور می‌شود که چتر هسته‌ای آمریکا بر ژاپن و کره جنوبی، آزادی عمل چین را در شرق آسیا محدود کرده و نه تنها از حمله مستقیم، بلکه از اقدامات قهری کمتر از آستانه جنگ نیز جلوگیری کرده است. این تضمین امنیتی، به متحدان آمریکا اطمینان خاطر می‌دهد و هم‌زمان این پیام را به چین منتقل می‌کند که تلاش برای بازتعریف نظم منطقه‌ای ممکن است مداخله قاطع ایالات متحده را در پی داشته باشد. در عین حال، دکترین هسته‌ای چین بازتاب‌دهنده راهبرد بازدارندگی حداقلی بر پایه ابهام و فریب است؛ سنتی که از اندیشه نظامی کلاسیک چین، به‌ویژه آموزه‌های سون‌تزو، تأثیر گرفته است. جیمز ریکارد (Rickard, 2007, pp. 1-2) توضیح می‌دهد که اعتبار بازدارندگی چین نه در برابری با زرادخانه آمریکا، بلکه در عدم قطعیت نسبت به آستانه تلافی جویانه آن نهفته است. این ابهام راهبردی، محاسبات آمریکا را پیچیده می‌سازد و در نتیجه، نفوذ چین را در سناریوهای بحرانی افزایش می‌دهد.

با این حال، این توازن بسیار شکننده است. پژوهشگرانی چون تی. وای. وانگ و جرد مک‌کینی (Wang, 2025, pp. 2-4; McKinney and Harris, 2024, pp. 1171-1173) استدلال می‌کنند که ابهام راهبردی - که مدت‌ها شالوده سیاست ایالات متحده در قبال تایوان بوده است - در سایه واقعیت‌های نوین نظامی و تحولات گفتمان سیاسی، با فشار مواجه شده است. هدف اصلی این سیاست، بازدارندگی دوطرفه بود: جلوگیری از استفاده چین از زور و جلوگیری از اعلام استقلال رسمی تایوان. اما اقدامات اخیر ایالات متحده - از جمله

فروش تسلیحات پیشرفته و مواضع صریح‌تر در حمایت از تایوان - نشانگر حرکت به سوی شفافیت راهبردی است، به‌ویژه در دوران دولت‌های ترامپ و بایدن.

در حالی که برخی تحلیل‌گران این تغییر مسیر را ضروری برای احیای بازاریابی می‌دانند، دیگران نسبت به پیامدهای معکوس آن هشدار می‌دهند. پیتر هریس و جرد مک‌کینی (Harris and McKinney, 2024, pp. 1171-1175) معتقدند که وضوح بیشتر ممکن است پکن را تحریک کرده و عزم آن را تقویت کند، به‌ویژه اگر چین تصور کند که فرصت اتحاد مسالمت‌آمیز در حال از بین رفتن است. از این منظر، موفقیت بازاریابی راهبردی صرفاً به اعتبار نظامی بستگی ندارد، بلکه به برداشت از خویشتنداری سیاسی نیز وابسته است.

در واقع، قابلیت‌های نظامی رو به گسترش چین - از جمله سامانه‌های موشکی پیشرفته و قدرت فزاینده دریایی - پیش‌فرض‌های دیرینه ایالات متحده در مورد سلطه منطقه‌ای را به چالش کشیده‌اند. (Ali, 2017, pp. 5-7) از همین رو، برخی از پژوهشگران آمریکایی اکنون پیشنهاد می‌کنند که ایالات متحده باید آنچه را که پاکدل مجد و سجادپور (Pakdel Majd and Sajjadpour, 2024, pp. 707-711) «ابهام راهبردی انطباق‌پذیر» می‌نامند، اتخاذ کند؛ یعنی رویکردی سنجیده و کالیبره‌شده که بازاریابی منطقه‌ای را تقویت کند بدون آن‌که با تعهدات خشک، پکن را به تشدید مخاطره‌آمیز سوق دهد.

به‌طور خلاصه، بازاریابی هسته‌ای و ابهام حساب‌شده همچنان از وقوع جنگ میان ایالات متحده و چین جلوگیری کرده‌اند. اما با افزایش قدرت چین، حفظ توازن ظریف میان شفافیت و ابهام دشوارتر می‌شود. آینده صلح در منطقه هند - آرام، احتمالاً به توانایی واشنگتن در بازتنظیم راهبرد خود وابسته است؛ راهبردی که هم در بازاریابی قاطع باشد، و هم در دیپلماسی انعطاف‌پذیر.

۴.۵ کره شمالی: بازاریابی که کارساز بود

برنامه هسته‌ای کره شمالی که از دهه ۱۹۹۰ به‌طور جدی پیگیری شد و از سال ۲۰۰۶ با آزمایش‌های موفق هسته‌ای تثبیت گردید، به‌طور بنیادی پویایی راهبردی شمال شرق آسیا را دگرگون کرده است. با وجود تحریم‌های شدید بین‌المللی، تعاملات دیپلماتیک مقطعی، و تحریکات مکرر - از جمله پرتاب موشک‌های بالستیک، حملات سایبری، و تبادل آتش سنگین - هیچ تلاش جدی برای تغییر رژیم در این کشور صورت نگرفته است، برخلاف

صلح از طریق اشاعه ... (سید یاسر جبرائیلی و دیگران) ۳۳۱

آنچه در مورد عراق یا لیبی رخ داد. بقای رژیم کیم در برابر خصومت گسترده جهانی، نشان‌دهنده کارآمدی راهبردی بازدارندگی هسته‌ای است.

دینگ‌لی شن (Shen, 2016, p. 345) تأکید می‌کند که کره شمالی زرادخانه هسته‌ای خود را تضمین نهایی بقاء رژیم تلقی می‌کند، به‌ویژه پس از مشاهده سرنوشت صدام حسین و معمر قذافی که هر دو، پیش از سرنگونی، از برنامه‌های تسلیحات کشتار جمعی خود صرف‌نظر کرده بودند. این درس که در پیونگانگ درونی شده، عامل پیشران پافشاری راهبردی این کشور محسوب می‌شود.

کارمل دیویس (Davis, 2009, pp. 95-97) نیز استدلال می‌کند که دکترین هسته‌ای کره شمالی نه برای جنگ، بلکه برای بازدارندگی و اجبار طراحی شده است. با اینکه این کشور توانایی پیروزی در جنگی تمام‌عیار با ایالات متحده را ندارد، اما ظرفیت آن برای تحمیل هزینه‌های غیرقابل قبول، سبب شده که حتی ابرقدرت‌ها نیز از تلاش برای تغییر رژیم به‌طور قهری پرهیز کنند.

زیگفرید هک (Hecker, 2010, pp. 45-47)، که شخصاً از تأسیسات هسته‌ای کره شمالی بازدید کرده، تأیید می‌کند که برنامه این کشور با دقت طراحی شده است. او توسعه هسته‌ای کره شمالی را برآمده از «هراس‌های امنیتی، تشویق‌های دیپلماتیک و نیاز به مشروعیت داخلی» می‌داند و خاطر نشان می‌کند که پیونگانگ همواره اعلام کرده که سلاح هسته‌ای برای آن «شمشیر گران‌بهایی است» که از تجاوز ایالات متحده جلوگیری می‌کند.

شارلوت هفلمایر (Heffelmire, 2021, pp. 2-6) یادآور می‌شود که تحریم‌های سازمان ملل، گرچه دسترسی کره شمالی به فناوری‌های حساس را دشوار کرده‌اند، اما نتوانسته‌اند روند توسعه تسلیحاتی این کشور را متوقف کنند. در عوض، این فشارها، پیونگانگ را به سمت شبکه‌های مالی غیرقانونی و هم‌راستایی راهبردی عمیق‌تر با چین و روسیه سوق داده‌اند. محاسبه دیپلماتیک کره شمالی که از سوی سیاست‌های قهری ایالات متحده در دوران بوش و ترامپ شکل گرفته، این باور را تقویت کرده که خلع سلاح نه به صلح، بلکه به آسیب‌پذیری می‌انجامد. (Litwak, 2008, pp. 92-95)

منطق بازدارندگی را می‌توان در گفتمان رسمی و اقدامات عملی کره شمالی به‌روشنی دید. چنان‌که آینا و همکاران (Eyina et al., 2021, p. 68) اشاره می‌کنند، کره شمالی به‌صراحت به تهاجم ایالات متحده به عراق و لیبی به‌عنوان درس‌های هشداردهنده استناد کرده است. پس از آزمایش بمب هیدروژنی در سال ۲۰۱۷، رسانه‌های رسمی این کشور اعلام کردند:

«بازدارندگی هسته‌ای قدرتمند، شمشیر گرانبه‌ای ما برای ناکام ساختن تجاوز خارجی است».

حتی زمانی که گزینه‌های نظامی ایالات متحده روی میز بود - به‌ویژه در دوره دولت جرج بوش (۲۰۰۲-۲۰۰۶) - اثر بازدارندگی کره شمالی آن قدر قوی بود که از اقدامات پیش‌دستانه جلوگیری کرد. کیم هیون (Kim, 2017, pp. 45-47) نتیجه می‌گیرد که دولت‌های اوپاما و ترامپ میان فشار و تعامل نوسان داشتند، اما در نهایت از تشدید تقابل نظامی پرهیز کردند؛ و این، نشانگر قدرت پایدار بازدارندگی در محاسبات راهبردی ایالات متحده بود. در واقع، راهبرد هسته‌ای کره شمالی نمونه‌ای موفق از بازدارندگی نامتقارن را به نمایش می‌گذارد. این کشور، با وجود انزوای اقتصادی و عقب‌ماندگی فناورانه، توانسته است خود را از سرنوشت رژیم‌های غیرهسته‌ای محافظت کند. این پرونده، درک فزاینده‌ای را در میان دولت‌های آسیب‌پذیر تقویت کرده است: اینکه سلاح هسته‌ای، نهایی‌ترین بیمه‌نامه در برابر مداخله خارجی است.

۵.۵ جمع‌بندی

در تمامی این دوگانه‌های متنوع، رقابت‌های ابرقدرتی و بن‌بست‌های منطقه‌ای و تقابل‌های نامتقارن، یک الگوی پایدار مشاهده می‌شود: سلاح‌های هسته‌ای، محاسبه جنگ و صلح را به‌طور بنیادین دگرگون می‌سازند. در تمامی موارد بررسی‌شده، حضور تسلیحات هسته‌ای نوعی تعادل هشدارآمیز ایجاد کرده است. تعادلی که در آن، دشمنان - حتی در هنگام تحریک یا تنش - از تشدید کامل درگیری پرهیز می‌کنند؛ چرا که از تلافی فاجعه‌بار می‌هراسند. اثر بازدارنده ظرفیت هسته‌ای به‌طور مستمر، گزینه‌های راهبردی سایر بازیگران را محدود کرده و بقای رژیم‌ها را تقویت نموده است.

این یافته‌ها فرضیه این مقاله را تأیید می‌کنند: صلح، الزاماً در غیاب سلاح نیست، بلکه در حضور بازدارندگی معتبر است. در جهانی که هنجارهای حقوقی، تضمین‌های امنیتی، و رژیم‌های چندجانبه بارها در حفاظت از دولت‌های غیرهسته‌ای شکست خورده‌اند، اشاعه هسته‌ای، اگر به‌طور سنجیده مدیریت شود، شاید کارآمدترین سپر در برابر جنگ، اجبار و تغییر رژیم باشد.

به‌جای آن‌که گسترش بازدارندگی جهانی را تهدیدی برای ثبات تلقی کنیم، شاید باید آن را پایه‌ای پایدار برای صلح در نظم بین‌المللی آنارشیک بدانیم، خصوصاً برای

صلح از طریق اشاعه ... (سید یاسر جبرائیلی و دیگران) ۳۳۳

دولت‌هایی که آسیب‌پذیر، تنها یا فاقد اتحادهای معتبرند. چالش پیش‌روی سیاست‌گذاران آن نیست که این منطق را سرکوب کنند، بلکه باید با آن صادقانه مواجه شوند و بپذیرند که در بسیاری از نقاط جهان، صلح از مسیر اشاعه می‌گذرد؛ نه خلع سلاح.

۶. پیامدهای نظری: صلح از طریق اشاعه

مطالعات تجربی بررسی شده در این پژوهش، منطق هنجاری مسلط بر رژیم جهانی منع اشاعه هسته‌ای را به چالش می‌کشند. اگرچه سلاح‌های هسته‌ای به‌طور گسترده به‌عنوان تهدیدی هستی‌گرایانه برای بشریت محکوم می‌شوند، شواهد نشان می‌دهد که همین سلاح‌ها مؤثرترین و باثبات‌ترین ابزار بازدارندگی در برابر تهاجم خارجی و تغییر رژیم به‌شمار می‌روند.

این بخش با تلفیق بینش‌های نظری برگرفته از واقع‌گرایی، نظریه بازدارندگی و مدل‌های تعامل راهبردی، پیامدهای این پارادوکس را برای نظریه هسته‌ای و سیاست امنیت بین‌الملل مورد ارزیابی قرار می‌دهد.

۱.۶ واقع‌گرایی و منطق امنیتی اشاعه

نظریه واقع‌گرایی، به‌ویژه در گونه‌های ساختاری و نئوفرم آن، نظام بین‌الملل را ساختاری آنارشیک و قدرت‌محور می‌داند که در آن، بقاء دولت‌ها، هدفی غایی و بنیادین تلقی می‌شود. در چنین محیطی، سلاح‌های هسته‌ای نه به‌مثابه نماد منزلت، بلکه به‌عنوان متعادل‌کننده‌های راهبردی ضروری ظاهر می‌شوند. از منظر واقع‌گرایی کلاسیک و نئورئالیستی، دستیابی به سلاح هسته‌ای اغلب پاسخی عقلانی به تهدیدات خارجی و بی‌اعتمادی به اتحادهای بزرگ‌قدرتی تلقی می‌شود. (Ogilvie-White, 1996, pp. 44-45)

مونتیرو و دبز (Monteiro and Debs, 2014, pp. 7-10) این منطق را تقویت می‌کنند و نشان می‌دهند که اشاعه هسته‌ای معمولاً زمانی رخ می‌دهد که کشورها با تهدیدات امنیتی حاد مواجه‌اند اما از حمایت قابل اعتماد قدرت‌های بزرگ برخوردار نیستند. مدل تعامل راهبردی آن‌ها، بر محاسبات عقلانی هزینه - فایده استوار است که بازدارندگی، اعتبار اتحادها و آسیب‌پذیری‌های نامتقارن را در بر می‌گیرد.

استیفن سیمبالا (Cimbala, 2002, pp. 33-35; Cimbala, 2017, pp. 130-132) با معرفی مفهوم «بازدارندگی واقع‌گرایانه»، این بحث را گسترش می‌دهد و بر تداوم ضرورت ظرفیت‌های

بازدارنده، حتی در محیط‌های چندقطبی یا تهدیدهای نامتقارن، تأکید می‌کند. به باور او، تا زمانی که توانایی معتبر ضربه دوم وجود داشته باشد، بازدارندگی همچنان کارکرد راهبردی خود را حفظ می‌کند.

با این حال، منتقدانی چون تانیا اوگیلوی - وایت (Ogilvie-White, 1996, pp. 45-47) بر این نکته تأکید دارند که واقع‌گرایی غالباً محرک‌های داخلی اشاعه را نادیده می‌گیرد و تصمیم‌گیری راهبردی را با فرض کنش‌گران واحد و کاملاً عقلانی، ساده‌سازی می‌کند. حتی کنت والتز، از چهره‌های برجسته واقع‌گرایی، ملاحظات روان‌شناختی و سازمانی را وارد نظریه‌اش کرد تا از صلابت بیش از حد فرض عقلانیت بکاهد. (Ogilvie-White, 1996, p. 46)

۲.۶ اشاعه به‌عنوان راهبردی عقلانی

اشاعه هسته‌ای در بسیاری از موارد، نه نقض هنجارهای بین‌المللی، بلکه یک راهبرد عقلانی محسوب می‌شود. سوجیت سامادار (Samaddar, 2005, pp. 435-438) نشان می‌دهد که بسیاری از دولت‌ها با هدف ایجاد بازدارندگی، جبران ناتوانی متعارف یا کسب اهرم دیپلماتیک، به دنبال سلاح هسته‌ای می‌روند. از دید او، تصمیم به اشاعه پاسخی محاسبه‌شده به انگیزه‌های راهبردی و حیثیتی است.

اشفاق احمد در تحلیلی تطبیقی از چارچوب‌های واقع‌گرایانه و لیبرال، استدلال می‌کند که در محیط‌های پرتهدید، رفتار دولت‌ها اغلب به‌صورت پیش‌فرض واقع‌گرایانه می‌شود. او یادآور می‌شود که سلاح‌های هسته‌ای معمولاً به‌عنوان ابزارهایی ضروری برای حفظ حاکمیت و مذاکره از موضع قدرت تلقی می‌شوند (Ahmed, 2017, pp. 372-375).

ویلیام تو نیز این دیدگاه را تقویت کرده و می‌نویسد که دولت‌هایی که فاقد تضمین‌های امنیتی معتبر خارجی‌اند، احتمال بیشتری دارد که به‌دنبال بازدارندگی مستقل بروند؛ به‌ویژه در شرایطی که رژیم‌های هنجاری مانند NPT نتوانند دغدغه‌های امنیتی آن‌ها را پاسخ دهند. (Tow, 2014, p. 543)

۳.۶ مدل‌های هنجاری در برابر مدل‌های راهبردی در عدم اشاعه

در حالی که نظریه‌های لیبرال و سازه‌انگاران بر هنجارها، نهادها و معاهدات بین‌المللی تأکید دارند، چارچوب‌های واقع‌گرایانه قدرت پیش‌بینی بیشتری در زمینه رفتار دولت‌ها در شرایط بحرانی ارائه می‌دهند. چنان‌که سیمبالا (Cimbala, 2017, p. 134) اشاره می‌کند، دولت‌ها زمانی

صلح از طریق اشاعه ... (سید یاسر جبرائیلی و دیگران) ۳۳۵

که بقای خود را در خطر ببینند، از توافقاتی مانند NPT عدول می‌کنند؛ امری که حدود کارایی رژیم‌های هنجاری را آشکار می‌سازد.

مونتیرو و دبز (Monteiro and Debs, 2014, pp. 12–15) نیز استدلال می‌کنند که پایبندی به هنجارهای منع اشاعه تنها زمانی دوام می‌آورد که دولت‌ها احساس امنیت کنند؛ حتی در فقدان سلاح هسته‌ای. وقتی تضمین‌ها غایب یا غیرقابل اعتماد باشند، منطق راهبردی بازدارندگی جایگزین منطق هنجاری می‌شود.

تانیا اوگیلوی - وایت (Ogilvie-White, 1996, pp. 43–44) با نگاهی انتقادی‌تر استدلال می‌کند که رفتار دولت‌هایی که به دنبال بازدارندگی هسته‌ای هستند، اغلب به صورت نابهنجار یا بیمارگونه تصویر می‌شود؛ در حالی که این رفتارها در واقع، راهبردهایی عقلانی و از نظر تاریخی معتبر برای تأمین امنیت هستند.

۷. عدالت در اشاعه: به سوی نظریه‌ای نوین از عدالت راهبردی

این مقاله چارچوبی جدید با عنوان عدالت در اشاعه (Proliferation Equity) پیشنهاد می‌کند تا ضرورت راهبردی بازدارندگی را با مطالبه عدالت در حکمرانی جهانی هسته‌ای آشتی دهد. مفهوم عدالت در اشاعه بر این اصل استوار است که دسترسی به بازدارندگی هسته‌ای نباید در انحصار گروهی اندک از دولت‌های ممتاز باقی بماند؛ به‌ویژه وقتی این دولت‌ها نه به تعهدات خلع سلاح خود پایبند هستند، و نه امنیتی قابل اعتماد برای متحدان غیرهسته‌ای تأمین می‌کنند.

در چارچوب عدالت در اشاعه، سلاح‌های هسته‌ای به‌عنوان دارایی‌هایی مطلوب تلقی نمی‌شوند، بلکه به‌مثابه ابزارهای متوازن‌کننده راهبردی در نظامی بین‌المللی آنارشیک و آکنده از اجبار، اتحادهای متزلزل و استانداردهای دوگانه هنجاری فهم می‌شوند.

این مسیر میانه، هم از نظریه کلاسیک بازدارندگی فاصله می‌گیرد که اشاعه را یک شر ضروری می‌داند، و هم از نهادگرایی لیبرال که آرمان خلع سلاح را می‌پروراند اما در برابر نابرابری‌های امنیتی که عامل اصلی اشاعه‌اند، راه‌حل مؤثری ارائه نمی‌دهد.

پیامدهای نظری ناشی از شواهد تجربی روشن است: اشاعه در بسیاری از موارد، پاسخی عقلانی به ناامنی است، نه انحرافی از نظم بین‌المللی. در حالی که نهادگرایان لیبرال، خلع سلاح را از طریق همکاری و هنجارها دنبال می‌کنند، سنت واقع‌گرایی بهتر می‌تواند

جذابیت پایدار بازدارندگی هسته‌ای را در جهانی آکنده از نابرابری قدرت و اتحادهای ناپایدار توضیح دهد.

برخلاف تصویر رایج از کشورهایی که به دنبال اشاعه‌اند به‌عنوان بازیگران ماجراجو یا غیرمنطقی، بسیاری از این دولت‌ها دقیقاً به دنبال پرهیز از سرنوشتی چون عراق، لیبی یا اوکراین‌اند. از این رو، سیاست‌گذاران باید از سطح اخلاق‌گرایی فراتر رفته و صادقانه با انگیزه‌های ساختاری محرک اشاعه روبه‌رو شوند.

اگر صلح هدف نهایی است، باید با این واقعیت مواجه شد که سلاح‌های هسته‌ای بیشتر -نه کمتر- ممکن است احتمال وقوع جنگ را کاهش دهند.

۸. پیامدهای سیاستی

رژیم جهانی منع اشاعه هسته‌ای، که بر پایه معاهده منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای (NPT) استوار شده، با بحران فزاینده‌ای در زمینه مشروعیت روبه‌روست. چنان‌که در سراسر این مقاله نشان داده شد، کشورهای مسلح به سلاح هسته‌ای از مصونیت در برابر تهاجم و اجبار برخوردارند، در حالی که کشورهای فاقد سلاح هسته‌ای - به‌ویژه آن‌هایی که به هنجارهای منع اشاعه پایبند هستند - همچنان آسیب‌پذیر باقی می‌مانند. این نابرابری ساختاری نه تنها اعتبار NPT را تضعیف می‌کند، بلکه مشوق اشاعه در میان کشورهایی می‌شود که در پی امنیت و خودمختاری‌اند.

۱.۸ رژیم در بحران: استانداردهای دوگانه و فرسایش اعتماد

مشروعیت ادراک‌شد NPT به دلیل استانداردهای دوگانه نهادینه‌شده‌اش رو به افول است. در حالی که پنج کشور به رسمیت شناخته‌شده هسته‌ای در چارچوب این معاهده، به نگهداری و نوسازی زرادخانه‌های خود ادامه می‌دهند، دیگر کشورها برای جستجوی همین ابزار بازدارندگی، مجازات می‌شوند.

آلینا شیمانسکا (Shymanska, 2018, pp. 1-3) نشان می‌دهد که موضع ضد‌اشاعه ایالات متحده غالباً بیشتر منعکس‌کننده ترجیحات راهبردی این کشور است تا پایبندی به اصول ثابت معاهده. متحدانی همچون هند و رژیم صهیونیستی، به‌رغم نافرمانی هسته‌ای، تحمل یا حتی پاداش دریافت می‌کنند، در حالی که دشمنانی چون ایران و لیبی - حتی در شرایط تبعیت از رژیم‌های بازرسی بین‌المللی - با اجبار به خلع سلاح و تحریم مواجه‌اند.

صلح از طریق اشاعه ... (سید یاسر جبرائیلی و دیگران) ۳۳۷

ماریو کارانزا (Carranza, 2006, p. 490) نیز خاطرنشان می‌کند که سیاست‌های ایالات متحده پس از ۱۱ سپتامبر، به جای دیپلماسی چندجانبه، بر اجرای گزینشی و تغییر رژیم تمرکز یافته‌اند. در حالی که واشنگتن از دیگران خواهان پایبندی شدید است، خود از تعهدات ماده ششم در زمینه خلع سلاح عقب‌نشینی کرده است؛ از جمله با رد معاهده جامع منع آزمایش (CTBT) و اتخاذ دکترین‌های پیش‌دستانه.

ی. سینلی (Sienlej, 2007, pp. 261-263) این تحول را به‌درستی «بوشی‌سازی NPT» می‌نامد؛ وضعیتی که در آن، منع اشاعه به‌صورت یک‌جانبه دنبال می‌شود، خلع سلاح به حاشیه رانده شده، و دسترسی به انرژی هسته‌ای صلح‌آمیز محدود می‌شود. این رویکرد، نه‌تنها اجماع درون رژیم را از هم گسسته، بلکه موجب سرکشی راهبردی در میان کشورهای غیرمتعهد شده است.

۲.۸ کاستی‌های حقوقی و نهادی NPT

معماری حقوقی NPT فاقد ظرفیت اجرایی لازم برای حکمرانی بی‌طرفانه و مؤثر است. خورخه مورالس پدرازا (Morales Pedraza, 2014, pp. 2-3) استدلال می‌کند که این معاهده از نقضی ساختاری رنج می‌برد: در حالی که کشورهای غیرهسته‌ای با راستی‌آزمایی‌های سخت‌گیرانه و مجازات روبه‌رو هستند، قدرت‌های هسته‌ای هیچ الزام اجرایی الزام‌آوری در برابر تعلل در خلع سلاح ندارند. زبان مبهم ماده ششم به دولت‌های هسته‌ای اجازه می‌دهد با اقدامات نمادین یا یک‌جانبه، ادعای پایبندی کنند، بدون آن‌که با پیامد نهادی مواجه شوند. کوروساوا (Kurosawa, 2003, pp. 2-4) هشت چالش مشخص را در برابر رژیم NPT فهرست می‌کند، از جمله: نقض تعهدات از سوی کشورهای هسته‌ای، دسترسی نابرابر به فناوری، و نبود سازوکارهای اجرایی مؤثر. او تأکید می‌کند که این رژیم نمی‌تواند صرفاً به حسن نیت سیاسی متکی باشد و باید به‌لحاظ حقوقی بازطراحی شود تا برابری و شفافیت را تضمین کند.

۳.۸ اصلاح رژیم NPT: احیای توازن و پاسخ‌گویی

طیف گسترده‌ای از پژوهشگران، اصلاحات هدفمندی را برای نجات NPT از خطر بی‌اعتباری پیشنهاد کرده‌اند:

جوزف پیلت (Pilat, 2007, p. 470) خواهان نوسازی این رژیم برای پاسخ به تهدیدهای غیرمتمرکز و نامتقارن امروز است؛ از جمله شبکه‌های اشاعه مخفی و بازیگران غیردولتی. او تقویت تضمین‌های آژانس بین‌المللی انرژی اتمی (IAEA) ارتقای ظرفیت‌های فنی، و همگانی‌سازی پروتکل‌های الحاقی را پیشنهاد می‌کند.

دیرک رولاند هاویت (Haupt, 2021, p. 39) بر اصل «پایداری همراه با پاسخ‌گویی» تأکید دارد و آن را برای احیای مشروعیت معاهده، به‌ویژه در رابطه با تعهدات خلع سلاح ماده ششم، حیاتی می‌داند. او استدلال می‌کند که نقض‌های مکرر از سوی قدرت‌های هسته‌ای، منطق مبتنی بر قواعد را تضعیف کرده و بقای بلندمدت رژیم را به خطر انداخته است.

بلک - برانچ و فلک (Black-Branch and Fleck, 2014, pp. 1-5) نیز خواهان ایجاد چارچوب حقوقی منسجم‌تر و قابل اجرای بیشتر هستند؛ از جمله تعهدات مدون برای قدرت‌های هسته‌ای و دسترسی فناوریانه عادلانه برای کشورهای غیرهسته‌ای. آن‌ها تأکید می‌کنند که سه ستون، NPT منع اشاعه، استفاده صلح‌آمیز، و خلع سلاح باید به‌طور برابر قابل اجرا باشند تا رژیم، مشروعیت خود را حفظ کند.

۴.۸ به‌سوی چارچوبی عادلانه‌تر: عدالت در اشاعه و بازدارندگی همگانی

برای رفع بحران مشروعیت در قلب رژیم فعلی، چارچوب مفهومی جدیدی مورد نیاز است؛ چارچوبی که واقعیت‌های راهبردی را بپذیرد، اما هم‌زمان مسیری برای ثبات بیشتر ارائه دهد. دو مفهوم «عدالت در اشاعه» و «بازدارندگی همگانی» چنین ظرفیتی دارند.

عدالت در اشاعه به این نکته توجه دارد که در نظامی بین‌المللی مبتنی بر نابرابری و اجرای گزینشی، محروم‌سازی دولت‌های آسیب‌پذیر از بازدارندگی هسته‌ای در حالی که این مزیت برای قدرت‌ها محفوظ است، ناامنی و سلسله‌مراتب را نهادینه می‌سازد.

بازدارندگی همگانی نیز در این چارچوب، نه به معنای تسلیح جهانی، بلکه به دنبال دموکراتیزه کردن امنیت راهبردی است.

هر دو مفهوم، انحصار کنونی بازدارندگی را به چالش می‌کشند. همان‌طور که رژیم‌های تجارت جهانی بر مبنای انصاف و دسترسی ارزیابی می‌شوند، معماری امنیت هسته‌ای نیز باید بر پایه عدالت راهبردی بازنگری شود.

همان‌گونه که این مقاله نشان داده است، نظم کنونی برخی را ممتاز می‌کند و برخی دیگر را مجازات‌not بر اساس پایبندی یا نیت، بلکه بر پایه هم‌سویی راهبردی و قدرت. اگر

صلح از طریق اشاعه ... (سید یاسر جبرائیلی و دیگران) ۳۳۹

هدف، صلح پایدار است، سیاست‌گذاران باید با این واقعیت ناخوشایند روبه‌رو شوند که صلح از مسیر اشاعه ممکن است امنیت‌آفرین‌تر از استمرار تابعیت تحت نظم تبعیض‌آمیز فعلی باشد.

یک رژیم بازنگری‌شده، مبتنی بر عدالت در اشاعه و بازدارندگی همگانی، می‌تواند پلی باشد میان آرمان خلع سلاح و واقعیت‌های راهبردی بقاء.

۹. نتیجه‌گیری

این پژوهش، دیدگاه ارتدوکس حاکم بر ادبیات منع اشاعه هسته‌ای را به چالش کشیده و نشان داده است که، برخلاف مفروضات بنیادین معاهده منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای (NPT)، خلع سلاح، صلح را برای دولت‌های آسیب‌پذیر به همراه نداشته است. از طریق تحلیل تطبیقی تجربه کشورهای که خلع سلاح کرده یا هرگز به سلاح هسته‌ای دست نیافته‌اند - از جمله عراق، لیبی، اوکراین، سوریه و افغانستان - این مقاله نشان داد که فقدان بازدارندگی هسته‌ای غالباً با مداخله خارجی، تغییر رژیم، و ناامنی ملی همبسته بوده است. در مقابل، کشورهای که به سلاح هسته‌ای مجهز شده‌اند - نظیر کره شمالی، پاکستان، و ابرقدرت‌های دوران جنگ سرد - توانسته‌اند از زرادخانه هسته‌ای خود برای حفظ حاکمیت و بازداشتن از تهاجم نظامی مستقیم بهره‌برند؛ حتی در شرایط رفتار تحریک‌آمیز و تنش‌آلود.

شواهد برگرفته از موارد تاریخی و معاصر، بیش واقع‌گرایانه‌ای را تأیید می‌کنند که می‌گویند در نظام بین‌الملل آنارشیک، بازدارندگی - نه خلع سلاح - مطمئن‌ترین مسیر به سوی صلح است. سلاح‌های هسته‌ای، به‌جای آن‌که ذاتاً بی‌ثبات‌کننده باشند، در بسیاری موارد به‌عنوان ابزارهایی مؤثر برای عائق‌سازی راهبردی عمل کرده‌اند. از منظر نظری نیز، این یافته‌ها از دیدگاهی حمایت می‌کنند که اشاعه - زمانی که در پاسخ به نیازهای امنیتی وجودی رخ دهد - پاسخی عقلانی و حتی ثبات‌آفرین به نابرابری‌های قدرت و نبود تضمین‌های امنیتی معتبر است.

نظم جهانی هسته‌ای، ناگزیر باید با حقیقتی ناخوشایند مواجه شود: رژیم منع اشاعه، با تثبیت یک نظام نابرابر راهبردی، موجب تشویق آسیب‌پذیری برای اکثریت کشورها شده، در حالی که حفاظت را برای اقلیتی قدرتمند نهادینه کرده است. اگر هدف نهایی، صلح باشد

و نه صرفاً انسجام اخلاقی یا تبعیت حقوقی، سیاست‌گذاری آینده باید بر اساس واقع‌گرایی امنیتی بازطراحی شود.

زمان آن فرارسیده است که بازاندیشی شود: آیا یک الگوی تنظیم‌شده، عادلانه و مبتنی بر بازدارندگی هسته‌ای، ممکن است ثباتی بیشتر فراهم آورد نسبت به رژیم تبعیض‌آمیز و شکننده‌ای که اکنون پابرجاست؟

کتاب‌نامه

- Ahmed, A. (2017). The philosophy of nuclear proliferation/non-proliferation: Why states build or forgo nuclear weapons. *Trames: A Journal of the Humanities and Social Sciences*, 21(4), 371–382.
- Ali, M., Mustafa, G., & Ahmad, F. R. (2024). Possession of nuclear deterrence as security dilemma: Impacting regional stability of South Asia. *Global Strategic & Security Studies Review*, 9(1), 1–10.
- Baldus, J., Müller, H., & Wunderlich, C. (2022). The global nuclear order and the crisis of the nuclear non-proliferation regime: Taking stock and moving forward. *Zeitschrift für Friedens- und Konfliktforschung*, 10(2), 195–218.
- Barretta, M. A. (1995). Nuclear proliferation and the stability–instability paradox. *Journal of Strategic Studies*, 18(3), 1–24.
- Bergman, R. (2012, September 17). The silent strike. *The New Yorker*.
- Black-Branch, J. L., & Fleck, D. (Eds.). (2014). *Nuclear non-proliferation in international law: Volume I*. Springer.
- Blix, H. (2008). *Why nuclear disarmament matters*. MIT Press.
- Braut-Hegghammer, M. (2006). Libya's nuclear turnaround: What lies beneath? *The RUSI Journal*, 151(6), 52–55.
- Braut-Hegghammer, M. (2008). Libya's lessons for Iran: The nuclear decision-making of a pariah state. *The Nonproliferation Review*, 15(3), 435–457.
- Butt, A. I. (2019). Why did the United States invade Iraq in 2003? *Security Studies*, 28(2), 250–285.
- Camurri, E. F. M. (2023). *From denuclearization to disillusionment: Ukraine's nuclear history and the impact of the Budapest Memorandum* [Master's thesis, University of Padua].
- Carlson, J. (2005). *Strengthening the nuclear non-proliferation regime*. Council on Foreign Relations.
- Carranza, M. E. (2006). Can the NPT survive? The theory and practice of US nuclear non-proliferation policy after September 11. *Contemporary Security Policy*, 27(3), 489–525.

- Chappell, B. K. (2021). *State responses to nuclear proliferation: The differential effects of threat perception*. Palgrave Macmillan.
- Chivvis, C. S. (2014). *Toppling Qaddafi: Libya and the limits of liberal intervention*. Cambridge University Press.
- Cimbala, S. J. (2002). Nuclear proliferation and 'realistic deterrence' in a new century. *European Security*, 11(2), 33–47.
- Cirincione, J. (2007). *Bomb scare: The history and future of nuclear weapons*. Columbia University Press.
- Cockburn, P. (2016). *The rise of Islamic State: ISIS and the new Sunni revolution*. Verso.
- Cohen, A. (1998). *Israel and the bomb*. Columbia University Press.
- Coppen, T. (2016). *Preventing the spread of nuclear weapons: The law of arms control and the international non-proliferation regime* [Doctoral dissertation, Utrecht University].
- Craig, C. (2003). Glenn Snyder's security dilemma and the enduring relevance of anarchy. In J. A. Vasquez & C. Elman (Eds.), *Realism and the balancing of power: A new debate* (pp. 91–117). Prentice Hall.
- Craig, C. (2003). *Glimmer of a new Leviathan: Total war in the realism of Niebuhr, Morgenthau, and Waltz*. Columbia University Press.
- Davis, C. (2009). An introduction to nuclear strategy and small nuclear powers. *Defence Studies*, 9(1), 117–137.
- Debs, A., & Monteiro, N. P. (2017). *Nuclear politics: The strategic causes of proliferation*. Cambridge University Press.
- Elbahtimy, H. (in press). Risks of nuclear use in the Middle East. In *Nuclear Risk Reduction: Closing Pathways to Use*.
- Eyina, N. N., Ejituwu, S. C., & Obi, N. D. (2021). *North Korea and the quest for nuclear deterrence: Its implication for South Asian security*. *European Journal of Humanities and Educational Advancements*, 2(8), 67–75.
- Farooq, A. M. (2004). Nuclear deterrence in South Asia: Strategic failure or beginning of regional stability. *Strategic Studies*, 24(3), 45–68.
- Ferrero, C. J. (2019). Israel's strategic interest in nuclear disarmament. *Comparative Strategy*, 38(3), 167–181.
- Fox-Wolfgramm, S. J. (1997). Towards developing a methodology for doing qualitative research: The dynamic-comparative case study method. *Scandinavian Journal of Management*, 13(4), 439–455.
- Fuhrmann, M. (2009). Spreading temptation: Proliferation and peaceful nuclear cooperation agreements. *International Security*, 34(1), 7–41.
- Garwood-Gowers, A. (2011). Israel's airstrike on Syria's Al-Kibar facility: A test case for the doctrine of pre-emptive self-defence? *Journal of Conflict & Security Law*, 16(2), 263–291.

- Ghosh, S. (2018). Research methodology: Use of qualitative comparative analysis. *International Journal of Research in Humanities and Social Studies*, 5(4), 1–6.
- Gilligan, K. (2014). The non-proliferation regime and the NPT. In J. L. Black-Branch & D. Fleck (Eds.), *Nuclear non-proliferation in international law* (Vol. I, pp. 85–104). Springer.
- Haupt, D. R. (2021). Nuclear nonproliferation objectives of permanence with accountability at stake: The role of international law. In J. L. Black-Branch & D. Fleck (Eds.), *Nuclear non-proliferation in international law* (Vol. VI, pp. 37–112). T.M.C. Asser Press.
- Heffelmire, C. D. (2021). *Evaluating and testing resolutions for nuclear threats on the international community perpetrated by the Democratic People's Republic of Korea: Incentives for denuclearization tested on the Libya and Iran models* [Master's thesis, Johns Hopkins University].
- Hussain, N. (2008). Nuclearization of South Asia and the future of non-proliferation. *Journal of Political Studies*, 15(1), 1–15.
- Israeli, O. (2015). Israel's nuclear amimut policy and its consequences. *Israel Affairs*, 21(4), 541–558.
- Jervis, R. (2003). The confrontation between Iraq and the U.S.: Implications for the theory and practice of deterrence. *European Journal of International Relations*, 9(2), 315–337.
- Kang, K., & Kugler, J. (2023). Beyond deterrence: Uncertain stability in the nuclear era. *Conflict Management and Peace Science*, 40(6), 655–674.
- Kapur, S. P. (2009). South Asia's unstable nuclear decade. *Strategic Analysis*, 33(3), 393–403.
- Khlopov, O. (2022). The crisis of the non-proliferation regime. *National Security and Strategic Planning*, 1(1), 39–47.
- Kim, H. (2017). Comparing North Korea policies of the Obama and Trump administrations. *Nanzan Review of American Studies*, 39, 45–69.
- Kristensen, H. M., & Norris, R. S. (2013). Global nuclear weapons inventories, 1945–2013. *Bulletin of the Atomic Scientists*, 69(5), 75–81.
- Kroenig, M., & Gartzke, E. (2014). Nuclear posture, nonproliferation policy, and the spread of nuclear weapons. *Journal of Conflict Resolution*, 58(3), 395–401.
- Kurosawa, M. (2003). Challenges to the international nuclear non-proliferation regime. *Osaka University Law Review*, 8(1), 1–14.
- Kurosawa, M. (2003). The NPT regime at a crossroads: Challenges and responses. *Japan Review of International Affairs*, 17(1), 1–21.
- Levite, A. E. (2002–2003). Never say never again: Nuclear reversal revisited. *International Security*, 27(3), 59–88.
- Litwak, R. S. (2008). Living with ambiguity: Nuclear deals with Iran and North Korea. *Survival*, 50(1), 91–118.
- Litwak, R. S. (2008). *Regime change: U.S. strategy through the prism of 9/11*. Johns Hopkins University Press.

- Makdissi, K., & Hindawi, C. P. (2017). The Syrian chemical weapons disarmament process in context. *Third World Quarterly*, 38(8), 1691–1709.
- Malik, J. M. (2000). China and the nuclear non-proliferation regime. *Contemporary Southeast Asia*, 22(3), 445–478.
- McGiffen, S. (2016). Book review: *Chaos & Caliphate: Jihadis and the West in the struggle for the Middle East*. *The Journal of International Relations, Peace Studies, and Development*, 2(1), Article 9.
- McKinney, J. M., & Harris, P. (2024). Strategic clarity or calamity? Competing logics of deterrence in the Taiwan Strait. *International Affairs*, 100(3), 1171–1187.
- Mearsheimer, J. J. (2001). *The tragedy of great power politics*. W. W. Norton & Company.
- Mello, P. A. (2015). Qualitative comparative analysis and the study of non-state actors. *International Studies Quarterly*, 59(3), 1–12.
- Miller, N. L. (2014). The secret success of nonproliferation sanctions. *International Organization*, 68(4), 913–944.
- Mishra, S. (2016). Expose double standards—Pursue pragmatic steps. *Indian Foreign Affairs Journal*, 11(3), 224–226.
- Monteiro, N. P., & Debs, A. (2014). The strategic logic of nuclear proliferation. *International Security*, 39(2), 7–51.
- Monteiro, N. P., & Debs, A. (2014). The strategic logic of nuclear proliferation. *International Security*, 39(2), 7–51.
- Morales Pedraza, J. (2014). *Nuclear disarmament: Obstacles to nuclear weapon-free world*. Springer.
- Mullick, H. A. H. (2021). *Why nuclear rivals reject peace* (Doctoral dissertation, Tufts University, The Fletcher School).
- Newman, A. (2005). From pre-emption to negotiation? The failure of the Iraq-as-deterrent nuclear non-proliferation model. *Global Change, Peace & Security*, 17(2), 155–169.
- Nitze, P. H. (1976). Assuring strategic stability in an era of détente. *Foreign Affairs*, 54(2), 207–232.
- Pakdel Majd, M., & Sajjadpour, M. K. (2024). Adaptive strategic ambiguity: An American response to the evolving balance of power in the Taiwan Strait. *Journal of World Sociopolitical Studies*, 8(4), 707–754.
- Paul, T. V. (1995). Nuclear taboo and war initiation in regional conflicts. *Journal of Conflict Resolution*, 39(4), 696–717.
- Paul, T. V. (1995). The absence of nuclear weapons in South America: Exploring the sources of nuclear restraint. *The Nonproliferation Review*, 2(3), 39–52.
- Pedraza, J. M. (2015). Is the NPT effective without an international enforcement body? *Public Organization Review*, 15(2), 227–236.
- Pilat, J. F. (2007). The end of the NPT regime? *International Affairs*, 83(3), 469–482.

- Raska, M. (2007). Beyond the “bomb in the basement”: Israel’s nuclear predicament and policy options. *Asian Journal of Public Affairs*, 1(2), 22–26.
- Rauchhaus, R. W. (2009). Evaluating the nuclear peace hypothesis: A quantitative approach. *Journal of Conflict Resolution*, 53(2), 258–277.
- Rickard, J. (2007). China’s nuclear deterrence posture and strategy. *Asia-Pacific Center for Security Studies Report*, 1–10.
- Rickard, J. (2008). Sun Tzu, nuclear weapons, and China’s grand strategy. *Asian Affairs*, 39(2), 123–136.
- Rim, H. J. (2023). Can an arms race promote stability? The inter-Korean qualitative arms race and US extended deterrence. *International Journal of Conflict Management*, 34(1), 1–20.
- Roehrig, T. (2019). *Japan, South Korea, and the United States nuclear umbrella: Deterrence after the Cold War*. Columbia University Press.
- Sagan, S. D. (1996). Why do states build nuclear weapons? Three models in search of a bomb. *International Security*, 21(3), 54–86.
- Sagir, D. (2021). How does Israel’s nuclear posture work? The case of Saddam Hussein, 1978–1991. *The International History Review*, 43(5), 1–25.
- Samaddar, S. (2005). Thinking proliferation theoretically. *The Nonproliferation Review*, 12(3), 435–471.
- Sauer, F. (2015). *Atomic anxiety: Deterrence, taboo and the non-use of U.S. nuclear weapons*. Palgrave Macmillan.
- Sauer, T. (2009). A second nuclear revolution: From nuclear primacy to post-existential deterrence. *Journal of Strategic Studies*, 32(6), 745–767.
- Serri, S. H. (2023). Nuclear weapons and Russia’s war with Ukraine. In S. Matiuta (Ed.), *The war in Ukraine: Causes, consequences, and lessons* (pp. 41–56). Academia.edu.
- Shahab, M., Sulaiman, S., & Ullah, A. (2023). U.S. withdrawal from Afghanistan: Assessment of Pakistan’s foreign policy options. *Pakistan Journal of Society, Education and Language*, 10(1), 195–196.
- Shen, D. (2016). North Korea, nuclear weapons, and the search for a new path. *Bulletin of the Atomic Scientists*, 72(5), 345–347.
- Shen, D. (2016). North Korea’s nuclear strategy: A Chinese perspective. *Asian Perspective*, 40(3), 331–355.
- Sherrill, C. W. (2017). The myth of the nuclear taboo. *Asian International Studies Review*, 18(1), 1–21.
- Sherrill, C. W. (2017). Why nuclear weapons haven’t been used. *Security Studies*, 26(4), 482–518.
- Shymanska, A. (2018). The “double standard” of nonproliferation: Regime type and the U.S. response to nuclear weapons program. *International Journal of Nuclear Security*, 4(1), 1–20.
- Sienleij, Y. (2007). Bushification of the nuclear non-proliferation regime. *Peace Review*, 19(3), 261–268.

- Simpson, J., & Howlett, D. (Eds.). (1995). *The future of the Non-Proliferation Treaty*. Palgrave Macmillan.
- Siracusa, J. M., & Coleman, D. G. (2000). Scaling the nuclear ladder: Deterrence from Truman to Clinton. *Australian Journal of International Affairs*, 54(3), 277–296.
- Sokolski, H. D. (Ed.). (2008). *Falling behind: International scrutiny of the peaceful atom*. U.S. Army War College Press.
- Squassoni, S. (2014). Why deterrence failed to prevent Syrian use of WMD. In *Global Forecast 2015* (pp. 14–16). Center for Strategic and International Studies (CSIS).
- Suleman, A. M. (2008). Bargaining in the shadow of violence: The NPT, IAEA, and nuclear non-proliferation negotiations. *Berkeley Journal of International Law*, 26(1), 206–253.
- Taban, M. H., & Karadag, E. (2023). Revisiting nuclear deterrence in the 21st century: The case of the Russian-Ukrainian war. In *Proceedings of the Eurasian Conference on Politics and International Relations* (pp. 54–63).
- Tagma, H. M. E. (2010). Realism at the limits: Post-cold war realism and nuclear rollback. *Contemporary Security Policy*, 31(1), 165–188.
- Tannenwald, N. (2007). *The nuclear taboo: The United States and the non-use of nuclear weapons since 1945*. Cambridge University Press.
- Tucker, J. B. (2009). The rollback of Libya's chemical weapons program. *The Nonproliferation Review*, 16(3), 363–384.
- Vavrus, F., & Bartlett, L. (2006). Comparatively knowing: Making a case for the vertical case study. *Current Issues in Comparative Education*, 8(2), 95–103.
- Vennesson, P. (2008). Case studies and process tracing: Theories and practices. In D. Della Porta & M. Keating (Eds.), *Approaches and methodologies in the social sciences* (pp. 223–239). Cambridge University Press.
- Vicente, A. (2019). European nuclear deterrence and security cooperation. In L. Turpin (Ed.), *Peace, security and defence cooperation in post-Brexit Europe* (pp. 45–60). Springer.
- Vicente, A. (2023). European responses to Ukraine's nuclear idiosyncrasies: From Kyiv's independence to Moscow's aggression (1991–2022). *Revista Portuguesa de Ciência Política*, (20), 50–65.
- Waltz, K. N. (1981). The spread of nuclear weapons: More may be better. *Adelphi Papers*, 21(171), 1–32.
- Waltz, K. N. (2012). Why Iran should get the bomb: Nuclear balancing means stability. *Foreign Affairs*, 91(4), 2–5.
- Wang, T. Y. (2025). Strategic ambiguity or strategic clarity: China's rise and US policy towards the Taiwan issue. *Journal of Asian Security and International Affairs*.
- Watts, S., Johnston, P., Kavanagh, J., & Zeigler, S. (2018). *Limited intervention: Evaluating the effectiveness of limited stabilization, limited strike, and containment operations*. RAND Corporation.

- Wunti, M. A. (2012). Deterrence theory and nuclear weapons proliferation: A critique. *Journal of Defense Studies and Resource Management*, 1(2), 1–6.
- Yost, D. S. (2015). The Budapest Memorandum and Russia's intervention in Ukraine. *International Affairs*, 91(3), 505–538.
- Youvan, D. C. (2024). *Amimut (ambiguity): The strategic use of uncertainty in diplomacy and international relations* [Preprint].
- Ziemke, C. F., Loustaunau, P., & Alrich, A. (2000). *Strategic personality and the effectiveness of nuclear deterrence* (IDA Document D-2537). Institute for Defense Analyses.